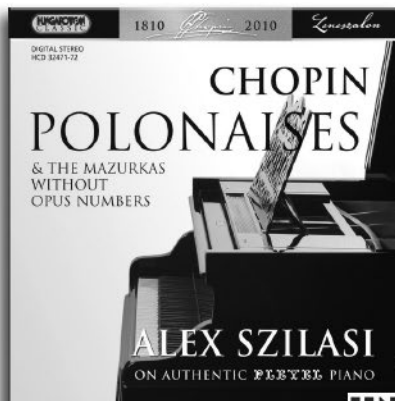

**A MAGYAR
KODÁLY
TÁRSASÁG
HÍREI**

2010/1

Várja Önt

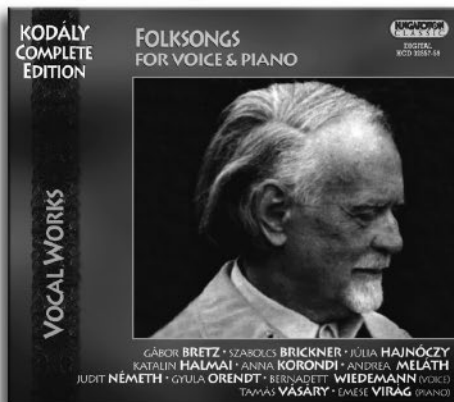
α

HUNGAROTON
RECORDS

CD és DVD MÁRKABOLTJA

α Hungaroton székhelyén: Budapest, VII. ker., Rottenbiller utca 47

Nyitva: hétfőtől péntekig 10 - 18 óráig

**A
MAGYAR
KODÁLY TÁRSASÁG
HÍREI**

**SZERKESZTI:
MÁRKUSNÉ NATTER-NÁD KLÁRA**

**XXXII. évfolyam – 2010/1
március**

TARTALOM

Kodály Zoltán és Nagykörös – <i>Mészáros László</i>	4
Megemlékezés és koszorúzás március 6-án – <i>Kertész Attila</i>	9
Kecskemét krónikása – Heltai Nándor 80 éves – <i>Ittész Mihály</i>	11
Tisztelgés és búcsú Ujfalussy József emlékére – <i>szerk.</i>	13
Ujfalussy József – <i>Csengery Kristóf</i>	13
Temetői beszéd – <i>Batta András</i>	14
<i>Miser Catulle</i> – egy rejtjeles Kodály-hommage? – <i>Dalos Anna</i>	17
Búcsú Tarcai Zoltántól – <i>Erdős Jenő</i>	20
Tarcai Zoltán búcsúztatása – <i>Szőnyi Erzsébet</i>	23
50 éves Jubileumi ünnepség – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i>	25
Elhunyt Dr. Kokas Klára – <i>Nemes László Norbert</i>	30
Erkel emlékévé 1810-2010	31
KÓTA hangverseny, Emlékünnepség Budakeszin – <i>szerk.</i>	31
Veszprém megyei előadások – <i>M. Tóth Antal</i>	32
KÖNYVBEMUTATÓ	
Bónis Ferenc: Berlioz Rákóczi induló – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i>	33

A címodalt Borsos Miklós alkotásával **Szántó Tibor** tervezte

A kiadványt Dobó Nándor tervezte

Kiadja a **Magyar Kodály Társaság**

Felelős kiadó: a **Magyar Kodály Társaság elnöke**

Adószámunk: 19040437-1-42

ISSN 0230-3639

Nyomda: László és Társa Bt.

Felelős vezető: László András

Kiadványunk támogatói

nka
Nemzeti Kulturális Alap

PRO RENOVANDA CULTURA HUNGARIAE

**PRO
CULTURA**

ALAPÍTVÁNY

Kodály Zoltán

plakett

Szabó Gábor alkotása

Kecskeméti Kodály Intézet tulajdonában

KODÁLY ZOLTÁN ÉS NAGYKÖRÖS

Ezzel a címmel nyílt időszaki kiállítás az Arany János Múzeumban 2009. szeptember 19-én, a Kulturális Örökség Napján. Egy jeles évforduló adott alkalmat a kiállítás megrendezésére. Hetven éve, 1939. szeptember 17-én történt a nagykőrösi zenei élet kiemelkedő eseménye. A református templomban, a tanítóképző intézet centenáriumi ünnepségén *Kodály Zoltán* maga vezényelte a képző országos hírű énekkarát, amely a „Semmit ne bánkódjál” című kórusművet adta elő. Ez a mű volt Kodály ajándéka az ősi, százéves múltra visszatekintő nagykőrösi tanítóképzőnek. Az énekkart *Márton Barna* karnagy vezette, aki Bartók és Kodály művészetének lelkes híve volt. Az énekkar fénykora volt az az időszak, 1933 és 1947 között, amikor Márton Barna a református egyház orgonista-kántora, mint a tanítóképző karnagya és zenetanára működött Nagykőrösön. Olyan neves elődök nyomdokaiba lépett a nagykőrösi „kántus” élén, mint Szotyori Nagy József, Oláh Károly, Hegedűs Endre és Varga József. De a tanítóképző is ekkor élte virágkorát, Váczy Ferenc igazgató vezetése alatt. Jeles tanárok alkották akkoriban a tanári kart, úgy mint Juhász Béla, Nánási Miklós, Seri András, Danczkay Győző, Csikai Pál, Dobai Pál, Daru Mihály, Tolcsvai Nagy Géza, Sonkoly István.

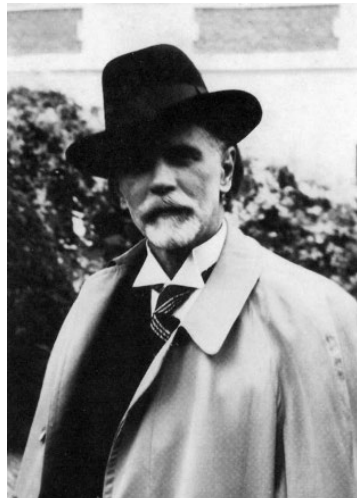
A tanítóképzőbe akkoriban nem volt könnyű bekerülni, ahogy Becser Ernő írja visszaemlékezéseiben: „Alapos felvételi szűréseken estek át, akik tanítói pályára akartak lépni. Szigorú halláspróba: hangok, hangközök éneklése zongora után, önálló dal és dallam éneklése volt.” A kórus első sikeres fellépése Bartók kórusműveinek ősbemutatóján volt Kecskeméten, 1937. április 18-án. Bartók „Elmúlt időkből” című kórusműve középső tételét énekeltek olyan sikerrel, hogy – egy szemtanú elmondása szerint – Bartók felment a színpadra és a közönség ünneplése közben személyesen gratulált Márton Barnának és kórusának.

A Kecskeméti Közlöny április 20-i száma így írt az énekkarról: „A nagykőrösi református tanítóképző ifjúsági énekkara Márton Barna tanár szuggesztív erejű vezényletével öt dalt adott elő egymás után. Az „Elmúlt időkből” című dalban a jobbagyak tűrő keserve csapkodott. Döbbenetes hatása volt a „botot” szó kihangsúlyozása.”

A kórus műsorait több alkalommal közvetítette a rádió illetve készült velük hangfelvétel. Először az Arany János Társaság 1937. december 12-i, Bárd Miklós emlékünnepején – melyet a Rádió közvetített – léptek fel Márton Barna tanítványai, a nagykőrösi „prepák”. Majd 1938. március 25-én és 1939. március 31-én, ez utóbbi alkalommal Kodály 150. Genfi zsolttárát énekelte a kórus. E szereplésük után Ákom Lajos, a Zeneművészeti Főiskola tanára így nyilatkozott: „A nagykőrösi képző énekkara ma a legjobb ilyen együttes az országban.”¹ Kerényi György főiskolai tanár, az „Énekszó” szerkesztője pedig azt írta, hogy: „Az Alföld közepén énekkari műveltségünknek egy ilyen messze sugárzó centruma a nagykőrösi

református tanítóképző intézet ének-kara, amelynek lelke Márton Barna.²²

Kodály az 1938. május 29-i Éneklő Ifjúság hangversenyen találkozott először a nagykőrösi énekkarral. „Fényesen sikerült a nagykőrösi éneklő ifjúság hangversenye” – adta hírül a Duna-Tiszaközi Nagykőrösi Hírlap 1938. május 31-i száma. A gimnázium udvarán 13 gyermek- és ifjúsági kórus lépett fel, köztük tizenegy nagykőrösi: a tanítóképző és a gimnázium énekkarai (vezényelt Márton Barna), a képző gyakorló iskolája (Pál Lajos), a ref. Erzsébet iskola (K. Varga Dénes), a homolytáji községi elemi iskola (Magyar Irén), a Kecskeméti utcai elemi iskola (Páhán István), a Patay utcai ref. elemi iskola (Tresz Ilona, Hartayáni Dezső), a római katolikus elemi iskola (Nagy Elek),

Kodály Zoltán Nagykőrösön, az Arany-szobor előtt 1938-ban

a ref. polgári fiúiskola (Gyaraky Jenő) és a községi polgári leányiskola (Gyaraky Jenő) énekkarai. Kodályt és kíséretét Dezső Kázmér polgármester és Paczolay György ref. lelkész vezetésével ünnepélyesen fogadták a vasútállomáson. Kíséretében volt többek között Imre Sándor egyetemi tanár, *Bárdos Lajos* és *Kerényi György* zeneművészeti főiskolai tanárok, *Tóth Aladár* zeneesztéta és Kecskemétről *Vásárhelyi Zoltán* karnagy és *M. Bodon Pál* zeneiskolai igazgató. A koncerten *dr. Kemenes Illés* tankerületi főigazgató mondott ünnepi beszédet, melyben a magyar dal ünnepéről beszélt. Hangsúlyozta, hogy „*A külföld is azt szereti bennünk, ami magyar. Nekünk nem kell idegent majmolni, a magyar föld, a magyar ész és a magyar művészet felveszi a versenyt a világ minden nációjával.*”²³ A koncertműsor záró száma Kodály „A magyarokhoz” című kánonja volt, melyet az énekkarak közösen adtak elő Kodály vezényletével, akit a közönség lelkesen ünnepelt.²⁴ Kodály ekkor a „Múzsák szállási”-nak nevezte a nagykőrösi tanítóképzőt. Így írt erről 1938. május 31-i levelében: „A kőrösi tapasztalatok várakozáson felül megörvendeztettek. Az elindulás megtörtént, ezen az úton haladni kell előre.”

1938. júniusában vagy júliusában pedig már ígéretet tett Kodály, Márton Barnának írott levelében: „Ha élek, lesz egy olyan féle mű, mint a 150. G Zs [genfi zsoltár], de alapja a „Semmit ne bánkódjál” Szkárosi féle dicséret lesz. Ugyancsak ha élek, elmegyek az ünnep arra a napjára, s ha mozgok, elvezénylem.”²⁵

A következő évben, 1939. szeptember 17-én újra országos figyelem és érdeklődés övezte Nagykőröst. A református tanítóképző fennállásának

századik évét ünnepelte. Az ünnepi műsort a Rádió is közvetítette. A református templomban felhangzott Kodály „Semmit ne bánkódjál” című kórusműve a tanítóképző énekkara előadásában, a szerző vezénylete alatt. Ezt a művet Kodály a tanítóképző jubileumára írta, alapja Szkhárosi Horváth András éneke volt. *Tóth Aladár* így írt erről a Pesti Napló 1939. szeptember 19-i számában: „Csodálatos muzsika ez, a legtisztább, a legékebb hang, mely barbár napjainkban megcsendülhet.”

A mű ősbemutatója tehát Nagykőrösön volt. Ekkor már, a világháború kitörését követően különös értelmet nyertek e sorok:

*„Semmit ne bánkódjál, Krisztus szent serege,
Mert nem árthat néked senki gyűlölsége,
Noha ez világnak rajtad dühössége,
Nem hagy téged szegyenben Krisztus őfelsége.”*

Kodály az évben még egy alkalommal, az október 30-ai rádiófelvételi-kön vezényelte a nagykőrösi énekkart. Ekkor lemezfelvételt is készítettek a kórusral. Újabb rádiószereplések követték egymást 1941. június 8-án, majd utoljára 1947. május 5-én. Az énekkar emellett többször fellépett az Országos Protestáns Napok rendezvényein 1939, 1940 és 1941 években.

Márton Barna, Kodály művészetének nagy tisztelőjeként, mindig megemlékezett a Mester születésnapjáról. Így 1941. december 16-án is, amikor a városi kultúrház emeleti dísztermében adott hangversenyt a képző énekkara Kodály 59. születésnapja alkalmából. Két év múlva pedig egy olyan üdvözlőlevelet küldött Márton Barna, amelybe belefoglalta Kodály összes, addig írt zeneműve címét:

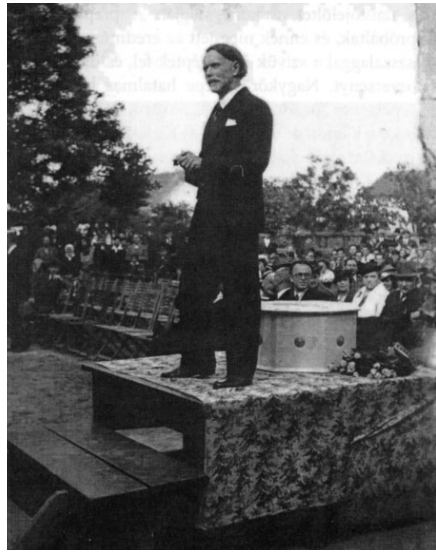
Méltóságos Uram! Kedves Professzor Úr! Most, amikor „Jelenti magát Jézus”, s az „Angyalok és a pásztorok” ünnepe közelg, az „Esti dal” szárnyain küldjük a „Köszöntő”-t, kívánva azt, hogy „Semmit ne bánkódjál” azért, amiért „Forr a világ bús tengere, hanem „Hass, alkoss, gyarapíts” „Vízkereszt”-kor s „Gergelyjárás”-kor egyaránt....Kodály Zoltán 61-ik születésnapjára küldi ezt nem a „Horátius-kar”, hanem a Nagykőrösi Református Tanítóképző-intézet és Líceum „Kodály Zoltán” énekkara.⁶

Kodály tehát megengedte, hogy az énekkar még életében felvegye a nevét! Kodály Zoltán és Márton Barna között kezdetben jó kollegiális kapcsolat alakult ki, ami később szoros baráti viszonyná változott. Erről tanúskodik levelezésük: 1937 és 1947 között 18 levelet váltottak egymással, köztük több üdvözlőlapot, képeslapot is. Kodály zenéje megihlette a tanítóképző rajz- és szépírástanárát, *Tolcsvai Nagy Gézá*t is, aki fametszetében a nagy zeneszerzőt mint a magyar zene apostolát ábrázolja. Kodály elhárította a dicséretet: „Csak arra kérem a rajzoló művészt, hogy az apostol szót vegye ki, hagyjuk azt a 2000 éve kinevezetteknek.”⁷

A nagykőrösi énekkar utolsó szereplésére 1948. május 15-16-án került sor. Akkor rendezték Siófokon az 1848-as forradalom és szabadságharc

tiszteletére meghirdetett országos dalosverseny döntőjét. Ekkor már Márton Barna nem élt, 1947. október 23-án hirtelen elhunyt. De a kórus megfogadta, hogy nem hagyja veszendőbe menni Márton Barna életművét, és helytáll a versenyen. Így is történt. Kinevezték az énekkar élére *Kiss István* ötödéves tanítójelöltet, a kórus tagját. A prepák kitartóan próbáltak, és ennek meg lett az eredménye. Siófokon gyászszalaggal a szívük felett léptek fel, és megnyerték a dalosversenyt. Nagykőrös népe hatalmas lelkesedéssel, ünnepélyesen fogadta a győztes kórust. Ez volt a tanítóképző énekkarának „hattyúdala”. *Kiss István* vitte tovább Márton Barna örökségét, élete végéig vezetve a nagykőrösi férfikórust, Márton Barna ars poetikájának szellemében: „Élni kell a zenét...A zenében kell élni...Egész életünket hassa át a muzsika, a zene.”

*Kodály Zoltán Nagykőrösön vezényel
1938 május 29-én*

Nagykőrös az évek során többször is megemlékezett Kodály Zoltán itteni látogatásairól. Így 1971. február 28-án az Arany János Társaság ülésén, ahol *Seri András* emlékezett *Váczy Ferencre* és *Márton Barnára*. Majd az 50. évfordulón, 1988-ban tartottak jubileumi kórushangversenyt a gimnázium udvarán, *Szokolay Sándor* vezényletével. 2009 szeptemberében, a 70. évfordulón újra felcsendült Kodály muzsikája, a „Forr a világ” kezdetű kánonja a kulturális központ színháztermében. E koncert, amelyen hét kórus vett részt, méltóképpen emlékeztetett mindenkit Nagykőrös kulturális örökségére. Október 9-én pedig az Arany János Társaság tartott emlékezetes Kodály-estet. *Hartyányi Mária Piroska* és *Hargita Péter* előadásait színesítette többek között az a régi filmfelvétel, amelyen Kodály vezényelte a nagykőrösi kórust.

✱

Az Arany János Múzeumban rendezett kiállítás emléket állít a tanítóképző jeles tanítványainak, akik sokat tettek a Kodály Zoltán által kijelölt célért: „Legyen a zene mindenkié!” Közöttük országos hírnevet szerzett karmesterek, zenepedagógusok vannak, mint *Kardos Pál*, *Zákányi Zsolt*, *Kontra István*, a már említett *Kiss István*, és *Katona Lajos*, az Operaház magánéneke.

Az emlékkiállítás – amelyet *Hartyányi Mária Piroska* és *Mészáros László* rendezett – Márton Barna hagyatékára épül, melyet özvegye, Fülöp Margit adományozott a múzeumnak 1962-ben. E mellett sokan mások is segítettek a kiállítás megrendezését fényképek, tárgyak, dokumentumok közreadásával. Elsősorban Hegedűs Károly nyug. testnevelő tanár, de köszönettel tartozunk Papp Károlyné Papp Zsuzsannának is, aki a „Semmit ne bánkódjál” című kórusmű eredeti, 1939-ben kiadott partitúrájával gazdagította a kiállítás anyagát. Rajtuk kívül többek között Kaszáné Seri Zsuzsannának, dr. Kőrösi Lászlóné Gyaraky Margitnak, dr. Törös Lászlónénak, Herczegh Máriának, Kiss Istvánnénak, Karsay Istvánnak, Prikkel Pálnak és Fejes Györgynének tartozunk köszönettel. Az ő jóvoltukból valóra vált Seri András tanár úr óhaja, amelyet egyik cikkében így fogalmazott meg: „Annál több Kodályról készült felvétel van Nagykőrösiön, melyeket feltéve őriz a városi múzeum. Egyszer kiállítást is lehetne összeállítani belőle!”⁸

Így egy ízig-vérig nagykőrösi kiállítás jöhetett létre, hiszen a város egy jeles eseményének, Kodály Zoltán látogatásainak állított emléket.

Mészáros László

Megjelent: Nagykőrösi Kalendárium 2010 – Fraxinus Egyeslet kiadása

FORRÁSOK:

A Nagykőrösi és Dunamelléki Református Tanítóképző-intézet Értesítője az 1937-38., 1938-39., 1939-40. iskolai évről. Szerk. Váczy Ferenc. Nagykőrös
Pleskonicus András: 50 éve zengte el „hattyúdalát” a Nagykőrösi Református Tanítóképző Ének-kara. Kézirat, 1998.
Nagykőrösi Híradó 1938., 1939. évfolyam
Duna-Tiszaközi Nagykőrösi Hírlap 1938., 1939. évfolyam

IRODALOM:

Hargita Péter: Dokumentumok a régi Nagykőrösi Tanítóképző Énekkarának múltjáról. In: *Studia Caroliensia* 2000. 3. szám, 99-113.
Hargita Péter: Kodály Zoltán kapcsolata Nagykőrössel. In: *Studia Caroliensia* 2003. 3-4. szám
Seri András: Bartók a színpadon gratulált. Hajdan volt egy karnagy 1. In: *Nagykőrösi Híradó* 1975. szeptember 21.
Seri András: Ének: A Nagykőrösi Tanítóképző Énekkara. Vezényel: Márton Barna. In: *Szemelvények a Nagykőrösi és Dunamelléki Református Tanítóképző Intézet életéből.* Összeáll. Hegedűs Károly. Nagykőrös, 1982., 43-54.

JEGYZETEK:

¹ Nagykőrösi Híradó 1939. április 4.

² Uo.

³ Duna-Tiszaközi Nagykőrösi Hírlap 1938. május 31.

⁴ A Karének ünnepet jótékony céllal rendezték, a tiszta jövedelmet a nagykőrösi Stefánia Szövetség anya- és csecsemővédő intézetének ajánlották fel.

⁵ Nagykőrösi Arany János Múzeum Irodalomtörténeti Gyűjtemény(=NAJM It.) 70.10.1.

⁶ NAJM It. 70.10.7.

⁷ NAJM It. 70.10.4.1.

⁸ Nagykőrösi Híradó 1975. szeptember 21.

Megemlékezés és koszorúzás március 6-án

*Megy előttünk
a hold hófúvásaiban,
Sohasejárt világban;
utat típor a mélységek fölött
és a szomorúság fölött,*

*az iszonyat süvítő bozótjai közt.
A legnagyobb hegyek testvére ő;
Édesapja a hangoknak,
pásztor a reménynek.*

(KÁLDI JÁNOS)

Kedves Barátaim, kedves Megemlékezők!

Hála és egyben a szeretet érzése hatja át a Mester sírja melletti bensőséges emlékezésünket. Szeretet, mert Kodály a miénk, hála, mert a Gondviseléstől kaptuk ajándékba e magyar-ságunkat próbára tevő nehéz évtizedekben.

Hálásak vagyunk, hogy ősi népdalunkat az utolsó pillanatban kultúránk áramkörébe kapcsolta, hálásak vagyunk, hogy remekműveivel, áldozatos zenepedagógiai és nemzetnevelő munkásságával gazdagította kultúránkat, zeneművészetünket. Hűségre, önfeladás nélküli befogadásra tanított minket. Számunkra ő a példa, az iránytű, akihez még mindig biztosan igazodhatunk. Hogy hiányzik most, amikor a magyar kultúra válságos helyzetben van! Mennyire kellene a jelenléte, teremtő aktivitása, népben – nemzetben való gondolkodása, jövőt építő bölcsessége.

1967. márciusában, mint annyiszor előtte, Pécsre vártuk Kodályt. Az ének-zene tagozatos iskolák országos kórustalálkozója ígérte részvételét. Emlékszem, látogatásának híre helyett döbbenetes halálhíre érkezett meg, s terjedt a városban futótűzként. Másnap, a Dunántúli Naplóban Nádor Tamás így emlékezett meg Kodály és Pécs kapcsolatáról: *„Alig néhány hete még itt járt a mecsekalji városban, melyet annyira szeretett, s mely 1945-ben néhány hónapra otthont nyújtott a magyar zene nagy mesterének. Azóta Pécs nemcsak a kodályi zeneoktatás valóra váltásában járt elől, hanem a Mester műveinek nagy szeretettel és gondos betanulással való megszólaltatásában is.”*

Igen, hálásak vagyunk Kodálynak mi pécsiek is, hogy éppen 65 évvel ezelőtt Pécsen hirdette meg az azóta világhírűvé vált zenepedagógiai programját.

1945. november 19-én, a zsúfolásig megtelt Nemzeti Színház színpadán hangzott el először nagy nyilvánosság előtt a „Magyar zenei nevelés” című előadása, az ún. Kodály- szisztéma elméletének kifejtése. A zseniális elme gondolatai, szavai időtállóak, érvényesek 65 év elteltével is. Nemzetének üzent, üzenetét ma is meg kell hallanunk:

„Elvégre választanunk kell; gyarmat maradjunk e továbbra is, vagy független ország legyünk, nemcsak politikában, hanem kultúrában, saját egységünk érvényesítésében is.

Nemzetközi érdeklődésre annál inkább tarthatunk számot, mennél magyarabbak vagyunk.”

Kórusaimmal Európát járva újra és újra megtapasztalom magam is, hogy Kodály művei releváns erővel hatnak, áttörnek minden nyelvi akadályon. Igen, ez a magyar lélekből, magyar zenéből táplálkozó kodályi hang egyetemes, bárhol is hangzik fel. Korszerű üzenetet közvetít, épít, feleml, gyönyörködtet.

„Örködj szikáran, ősz zenész,
barátodért is pártot állva.
S maradj velünk, hogy általad
szeresse még e nép a sorsát;
hogy nem veszett el, megmaradt
a dalban-élő Magyarország.”

(FODOR ANDRÁS)

Kertész Attila, Liszt díjas karnagy a Magyar Kodály Társaság elnökségének tagja mondotta a megemlékező beszédet március 6-án a Farkasréti temetőben, a megemlékezésre és koszorúzásra egybegyűltek előtt Kodály Zoltán síremlékénél.

Az ifjú népdalénekes **Bolyki Sára** meghatóan szép éneke és az **Andor Ilona Baráti Társaság Kodály Kórusa** a hideg idő ellenére is megmelengette a jelenlévők szívét Kodály Zoltán elgondolkoztató mély szövegű kórusműveivel. Elhangzott:

Folyik a víz, Igaz bölcs, Zöld erdőben, **B. Horváth Andrea** vezetésével.

Kodály kecskeméti krónikása

Heltai Nándor 80 éves

Jó ügyek megszállottját, egyebek mellett Kodály Zoltán kecskeméti krónikását, a Magyar Kodály Társaságnak elkötelezett tagját köszönhetjük *Heltai Nándor* személyében, 80. születésnapja alkalmából (március 13.). A közművelődés (vagy nevezzük ma már korszerűtlennek vélt nevén, a népművelés) elhivatott munkása pályája kezdetétől. Ez a győri Bencés gimnáziumban töltött diákévek után Csornán kezdődött. 1956 utószele repítette Kecskemétre, ahol volt nyomdász, kezdeményező kedvű, nehézségekkel dacoló városi népművelési felügyelő, hírlapíró, s mindegyik mellett – előtt és után, mindmáig, s adja Isten, hogy lehessen még sok évig! – fáradhatatlan helytörténész és közíró. Reménytelen vállalkozás lenne számba venni mindazt a témát, ügyet, amelyekkel fél évszázadot meghaladó pályája során foglalkozott. Ezért csak néhány – ha szabad így fogalmaznom: *a mi köreinkben* különösen fontosnak tudott – dologra hivatkozunk a pályakép részletes, lapunk kereteit feszegető megrajzolása helyett. Amire vállalkozhatunk, az is híven érzékeltetheti Heltai Nándor tágas tevékenységi körét és elkötelezettségét.

Jelentős szerepet vállalt 1962-ben Kodály Zoltán 80. születésnapjára kecskeméti ünneplésének megszervezésében, s ezen belül abban, hogy – ha akkor még csak vendég együttesekkel is, de – végre megszólalt a szülővárosban a két kecskeméti szerző nagy alkotása, a *Psalmus Hungaricus*; meg hogy Illyés Gyula azóta is méltán népszerű summázó Kodály-ódáját a költő maga adta elő a zeneszerző köszöntésére a Katona József Színházban tartott kórushangversenyen. Érdekes, akkor kényszerűen félbe maradt kezdeményezése volt, hogy a nemzetközi zenei élet jelességeit, akikkel Kodály Zoltánnak kapcsolata volt, vagy akik valamilyen módon kötődtek személyéhez vagy alkotásaihoz, emlékezésre kérje föl. A tervezett tisztelegő kötet sajnos nem valósulhatott meg, csak a 125. évfordulóra megjelent könyv *Köszöntők a nagyvilágból* című fejezetében kaptak helyet.

1966-ban még abban a reményben kezdett bele Heltai Nándor a következő évre tervezett első kecskeméti népzenei találkozó szervezésébe, hogy annak alkalmából ismét szülővárosába látogat Kodály Zoltán. Sajnos a Sors másként intézkedett: a személyes védnökség és jelenlét nélkülözésével már csak a Mester szellemi öröksége, folklórhoz kapcsolódó részének sajátos gondozójaként vállalkozhattak a népzenei találkozók megrendezésére. Az eredeti koncepció szerint a rendezvény arra hivatott, hogy összehozza a természetes környezetében hagyományozódott népdal, népzene, néptánc leghitelesebb művelőit, a népzene-tudomány képviselőit, a népművészetnek elkötelezett irodalmárokat, és persze a nagyközönséget. A népzenei találkozók ügyében Kálmán Lajos népzene-kutatónak, az akkori kecskeméti Felsőfokú Óvónőképző tanárának szakmai segítségével

dolgozott. Aki részese lehetett, különösen az 1970-es években, a Heltai Nándor és munkatársai, illetve a szervező munka folytatói jóvoltából létrejött alkalmaknak, az maradandó élményként emlékezhet rájuk. Bár a változó körülmények között változó hangsúlyokkal, formákkal, de máig életképes a több mint négy évtizedes kezdeményezés.

Nemesszeghy Lajosné Szentkirályi Mártával számos zenei, közelebbről Kodályos ügyben együttműködő népművelési felügyelő között nekrológot a megyei újságban, a Petőfi Népében a város legnagyobb születőének halálakor. Ugyancsak bábáskodott a kecskeméti vasútállomás épületén 1967 decemberében elhelyezett emléktábla körül. Tudtunkkal Heltai Nándor megfogalmazásában hirdeti a Kecskemét Város Tanácsa által jegyzett emléktábla, hogy *„Itt született 1882 december 16-án Kodály Zoltán zeneszerző, aki a magyar népdalt az egész világ által csodált kincsünkke tette és munkásságával az egyetemes emberi kultúrát gazdagította.”*

Kodály Zoltán és szülővárosa kapcsolatának felderítésében, dokumentálásában senki nem tett annyit, mint Heltai Nándor. Sok-sok cikk, írás, előadás mellett legfontosabb ez irányú munkái az 1982-ben elkészült *„Szívébe fogadott Kecskemét” – Kodály Zoltán és szülővárosa* című könyv és a neved századdal későbbi terjedelmesebb kötet, *Kodály Zoltán és szülővárosa, Kecskemét – Dokumentumok, emlékek*. (Budapest: Argumentum, 2008) sokkal többet jelentenek a Kodály sokágú életművével foglalkozó szakirodalomban, mint csupán a helytörténet szempontjából érdekes kiadványok. Ennek oka egyfelől, hogy Kodály számára sem csak egy egyszerű életrajzi adat volt, hogy „születtem Kecskeméten”, hanem élmények, fontos munkakapcsolatok kötötték – ott lakás nélkül is – szülővárosához; másfelől a szerzőnek az a törekvése, hogy tágasabb összefüggéseket tárjon fel. Heltai Nándor munkái a Kodály-kutatás megkerülhetetlen, fontos dokumentumai.

A könyv szerzőjének szemléletére, egész munkásságára jellemző, hogy nem csak megszállott múlt-kutató. Mindig is érdekelte a városával valami módon kapcsolatban álló nagy alkotók – így Kodály Zoltán, az irodalom területén például Katona József, Móricz Zsigmond, Németh László – életművének utóélete, utókor béli visszhangja, és sokszor kezdeményezőként lépett fel, hogy a mindenkori jelen időben, az új meg új nemzedékek számára is méltó helyén maradhassanak a kultúra ezen értékei.

Összegezve elmondhatjuk: fáradhatatlan ügybuzgalommal, mély meggyőződéssel tevékenykedik ma is, amikor az életkor természetes folyamánymányaként már nem a mindennapi gyakorlat területén dolgozik. Azzal a hittel, hogy egy vidéki város is kiléphet a provincialitás keretei közül, s ebben a Kodály által megfogalmazott eszmék gyakorlati megvalósítása kulcsszerepet játszhat. Heltai Nándor erre tette fel életét. Köszönet és elismerés érte!

Ittész Mihály

Tisztelegés és búcsú Ujfalussy József előtt

Az MTA Zenetudományi Intézet Ujfalussy József akadémikus, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektora, az Intézet egykori igazgatója tiszteletére, kilencvenedik születésnapja alkalmából ünnepi rendezvényt készült. A kiváló tudós nem érte meg ezt az alkalmat.

2010. január 22-én búcsúzott a földi léttől.

A végső tisztelegés alkalmával február 13-án, kiváló zenetudósok – *Berlász Melinda, Tallián Tibor, Vikárius László, Pintér Csilla, Halász Péter, Dalos Anna, Grabócz Márta* – előadásaikkal tisztelegtek egykori profeszszoruk előtt. Majd Schumann és Mozart dallamaival – *Kolonits Klára* (ének), *Dinyés Dániel* (zongora) és a *Kodály vonósnégyes* előadásában – vettek búcsút *Ujfalussy József* tanár úrtól a Zenetudományi Intézet Bartók termében.

Ujfalussy József

1920. február 13. – 2010. január 22.

Dr. Ujfalussy József halálával a régi, nagy magyar zenetörténész-generáció utolsó képviselője távozott közülünk. Pályája kezdetén zenei vilásképe még olyan muzikusok közelében formálódott, mint Kodály Zoltán, Veress Sándor, Ferencsik János, Szabolcsi Bence, Bartha Dénes. Ám az 1946 és 1949 között végzett zeneakadémiai tanulmányoknál sem csekélyebb fontosságú, hogy Ujfalussy 1938-tól 1943-ig szülővárosa, Debrecen nagy hagyományú Tudományegyetemének görög–latin–művészettörténet szakos hallgatója volt. Bölcsészettudomány és zenetörténet az ő munkásságában nem vált szét, inkább egybefonódott és erősítette egymást: a klasszika-filológusi gondolkodás egzaktsága mindig ott munkált zenei könyveinek, előadásainak, tanulmányainak hátterében.

Hosszú és termékeny életútja műhelyekben és helyszínekben rendkívül gazdag. 1943 és 1946 között Debrecenben működött gimnáziumi tanárként, majd a Református Kollégium tanáraként. 1948 és 1955 között a Vallás- és Közoktatásügyi, majd a Népművelési Minisztérium előadója-, osztályvezetője-, végül főosztályvezetőjeként dolgozott. 1955-ben kezdett tanítani a Zeneakadémián, ahol 1980-tól 1988-ig az intézmény rektoraként is tevékenykedett. 1961-ben az MTA Bartók Archívumának, majd a Zenetudományi Intézetnek lett munkatársa, 1973-tól 1980-ig igazgatta az Intézetet. A tanítást és a tudományos kutatást életének legutolsó évéig vállalta. Számptalan funkciója és tisztsége közül az egyik legfontosabb, hogy az MTA tagja, 1985 és 1993 között pedig alelnöke volt. Munkásságát seregnyi díjjal és kitüntetéssel ismerték el: ezek közül a legfontosabb a Kossuth- (1966), a Herder- (1987) és a Széchenyi-díj (2006).

Érdeklődésének előterében a zeneesztétika állt. E tárgyban megalkotta az első modern szellemű magyar összefoglalást (*A valóság zenei képe*, 1962). Különlegesen fontos volt számára Bartók: generációk sora az ő megkerülhetetlen monográfiájából ismerte meg a zeneszerző életét és műveit (*Bartók Béla*, 1965). Az életrajz mellett dokumentumokat felvontató, hasznos kiegészítőként sokak polcán ott állt a Lampert Verával közösen szerkesztett *Bartók-breviárium* (1958). A külföld zeneszerzői közül Debussy volt Ujfalussy József számára a legkedvesebb – ezt jelzi a Kis Zenei Könyvtár sorozatában, 1959-ben megjelent könyve. De operával is foglalkozott: emlékezetes remeklése a *Tamino a válaszáton* címmel kiadott tanulmány, amelyet a Zeneműkiadó 1986-ban önálló könyvként jelentetett meg. Hatvanadik születésnapja alkalmából *Zenéről, esztétikáról* címmel láttak napvilágot válogatott esszéi. Enciklopédikus tudása lehetővé tette, hogy bármely témához szóban vagy írásban a legteljesebb illetékességgel, alkotó szellemben szóljon hozzá – erre emlékeznek az elmúlt évtizedek zenetudományi konferenciáinak hallgatói éppúgy, mint hajdani tanítványai, akik életre szóló útravalóként őrzik magukban az Ujfalussy-órak hangulatát, a zongora mellett a teljes zeneirodalmat fejből idéző, jó humorú, nyájas tanár képét.

Az élet minden területén a használni akarás, szerénység, szellemi elegancia és derű jellemezte. A magyar zenekultúra európai formátumú gentlemanjeinek egyikét veszítette el a 90 évesen távozott Ujfalussy József személyében.

Csengery Kristóf

A végső búcsú a Farkasréti temetőben a temetés napján február 19-én volt.

Dr. Batta András elhangzott beszéde

Szeretve tisztelt professzoromra, rektor-elődömrre, atyai barátomra emlékezem a „zeneakadémisták”: régi és jelenlegi tanárok, diákok nevében.

Eszembe jut, hogy egyszer mesélte Tanár úr, mit mondott Klemperer Tóth Aladárrol: „ein Genie ohne Fach” – „généusz, szorosabban vett szakterület nélkül”. Ez órá is illet, abban az értelemben, hogy mindent tudott. Legalábbis a jelenlétében az ember úgy érezte, hogy ennél többet nem lehet és nem is érdemes tudni. Tudásához fűződő kapcsolata volt lenyűgöző. Bámulatos memóriája idézetek raját hozta elő, többnyire eredeti nyelven – Homéroszt, akiről bölcsészdoktori disszertációját írta, Platónt, aki talán a tanári mintát is jelentette számára, Arisztotelészt, aki esztétikai megközelítésének alapját képezte és sok olyan görög auktort, akiről tőle hallottunk először, és valószínűleg utoljára is. Mennyei társaságában mindig jelen voltak a rómaiak, Cicero, Tacitus, Vergilius - sokan. Gyakran citálta Goethét, Kantot, és a magyar irodalom klasszikusait: Arany Jánost

– akinek hatalmas életművéből minden szituációra talált egy-egy strófát vagy sort; Adyt, akiért ugyancsak rajongott, mint annyi más érmelléki jelesért. A Partiumról – különösen idős korában – sokszor beszélt, ami mögött gyerekkori élmények bújtak meg. Mint annak idején az athéni akadémián, számára is a dialógus volt a megnyilatkozás legtermészetesebb és leghatékonyabb formája. Bármikor, bármilyen témával be lehetett hozni a kopogni. Ilyenkor kissé elfogódottan – ami társaságában könnyen bekövetkezett – előadtunk valamit és kérdeztünk, ügyelve a megfogalmazásra, mert nem akartunk ezen a téren tisztátalannak mutatkozni előtte, aki általában nyomdakészen beszélt. Figyelmesen meghallgatott, majd – mintegy megkerülve a téma botladozó körülírását – odavezetett a dolog lényegét alkotó pillérekhez. Ilyenkor elhangzott egy definíció. Egy olyan mondat, amelyet mások évtizedek kutatásai után, akadémiai székfoglalók összefoglalásában képesek csak megragadni. Tőle egy kőbevésett megfogalmazás ugyanolyan természetességgel jött, mintha mondjuk egy kávéért kért volna. Soha nem éreztem rajta az erőfeszítés nyomát. Nem tűnt fel, hogy bármire is előzetesen készült. Mindig jelen lévő és mozgósítható gondolat-légió vette körül. Nemcsak szóban, hanem a zongoránál is idézett, és szinte mindenről eszébe jutott egy oda illő, a megoldást plasztikussá tevő, olykor karikírozó anekdota. Beszédének e három rétege: a definíció, a példa értékű idézet és a humoros történet zárt és összefüggő szellemi egységet alkotott.

Zeneakadémiai órái ugyancsak beszélgetés-formában zajlottak, noha még inkább egyoldalúan, ugyanis csak a legritkább esetben tudtunk válaszolni kérdéseire – ezeket ő válaszolta meg, és tett fel újabbakat. Ha kedve volt, hosszú, asszociációs láncot rögtönzött. Mesélt Tamino beavatásáról, Rameau harmóniavilágáról, Debussy hangzatairól és az impreszionista festészetről, Mozart-operahősök hangszeres metamorfózisáról, Beethoven természet-élményeiről, Kodály igaz és poétikus magyarságáról, a Bartók-művek hídjairól, és sok minden másról. Szellemének másik nagy csodája az volt, hogy egyszerre tudott szemlélni egyetemesen és magyar-ként, muzsikusként, irodalmárként, esztétaként, filozófusként, zene- és művészettörténészként. E tudományok és művészetek mentén hatalmas köröket rajzolt, hallgatóit középre állította és megforgatta, hogy szinte beleszédültünk.

Tanári pályáján, amelyet 53 éven át gyakorlatilag hiányzás nélkül járt végig, óriási tekintély övezte. Nemcsak az ifjú zenetudós-palánták körében, hanem olyan gyakorlati muzsikusoknál is, akik talán csak egy töredékét értették meg esztétika óráinak eszmefuttatásából. De az is egy bizonyos szinten a teljességet jelentette.

Soha nem emelte fel a hangját, mégis, ha jelen volt, mindenki rá figyelt. Nagyon keveset, szinte soha nem beszélt magáról. Nem személyeskedett, és senkiről, senkinek nem mondott rosszat, sem közvetlenül, sem a háta mögött. Érvényesüléséhez nem volt szüksége arra, hogy személyét előtér-

be tolja, mert világitott intellektusa és lenyűgözött bölcsessége. Jelenlétét, barátságát kitüntetésnek vették az igazi nagyok és az átmeneti hatalmasok egyaránt.

A köznek szüksége volt rá vezetőként, mert bíztak benne, és nem féltek attól, hogy – mint az általa sokszor idézett Bolond Istókban Arany írja – „virágot tipor gyomért”. Felismerte a virágokat – szerette is őket – és nem törődött a gyommal. Tudta, hogy a rózsa a fontos és nem a gyom. Saját szerepét nem értékelte túl. Szerény volt, azzal az öntudattal, ahogyan Arany János: egy barázdát ő is vont a történelem szántóföldjén, egy hosszú barázdát, amelybe sok magot szórt el. Nem írt eleget – legalábbis enciklopédikus tudásához és szerencsésen hosszúra mért életéhez képest. A magok kimondott szavakban hullottak ránk. Ahogyan Antiphanes Platónról írta, szavai első hallásra megfagytak, mintha a hideg égővbe kerültek volna, de a tehetséges ifjak szívében, emlékeiben feloldódtak és életre keltek.

Ujfalussy tanár úrnak a Zeneakadémia második alma mátere volt, mint ahogyan Budapest – a szülőváros és kulturális anyaföld, Debrecen után – gyanítom, mindig csak második otthona maradt. Ám a Zeneakadémiát mindennél jobban szerette. Ide kötötték a tanulóévek Veress Sándor, Szabolcsi Bence, Bartha Dénes, Kodály Zoltán, Ferencsik János műhelyéhez. Ide kötötte egy szunnyadó előadóművészi és zeneszerzői attitűd, egy mély és talán érdeklődésének valamennyi hajtó energiájánál erősebb vonzódás. A Zeneakadémiáért vállalt 1980-ban, rektorként áldozatot. Az ő vezetése alatt került vissza a Zeneakadémiához a régi épület, ahol még Liszt és Erkel tanított, Bartók, Kodály, Dohnányi, Weiner diákoskodott. Neki köszönhetjük, hogy újra felépíthettük a szentélyt, Liszt Ferenc egykori lakását a relikviákkal. Vezetőként is hű maradt póztalan önmagához, és ahhoz az eszményhez, amelyet zeneesztétaként vallott s le is írt elődje, Molnár Antal egyik könyvének előszavában: „a zene jelentéshordozó, etikai fontosságú társadalmi jelenség, amelynek gyakorlata a filozófiai szintű megértés nélkül sekélyes prakticismusba fullad, és végül önmagát sorvasztja el.”

A legnagyobb muzsikuskok értik és hirdetik ennek a kijelentésnek az igazát. Ujfalussy József rektor úr a zene akadémiajából művelt muzsikuskok egyetemét kívánta létrehozni. Immár nem lép be többé a Király utcai kapun a görög szellemű magyar gentleman, akinek jó volt kifejezni tiszteletünket, mert ezáltal magunkat emeltük fel. Még törődött testtel is meggyőzően képviselt egy távolodó szellemi lovagrendet, amelynek egyik utolsó beavatottja volt.

Amit szívünkben hagyott, megtartjuk.

Tanár úr! Nyugodjék békében!

Miser Catulle – egy rejtjeles Kodály-hommage?*

Ujfalussy József emlékére

1967-et követően számos magyar zeneszerző komponált darabot Kodály Zoltán emlékére. Eddigi gyűjtéseim során 22 hommage- pontosabban: in memoriam-típusú kompozíciót találtam, amelyek többsége évfordulókhöz kapcsolódva született, elsősorban 1971-72 és 1981-1982 táján. E művekben különböző zeneszerzői magatartásformákkal találkozunk. A komponisták elsősorban a darabba inzertált idézetekkel hivatkoznak az elhunyt mesterre, s ezekkel a citátumokkal, amelyek többnyire új zenei közegbe illeszkednek, egyben kanonizációs gesztust is gyakorolnak. Számukra az idézett művek – leggyakrabban a Psalmus hungaricus „Csak sívok, rívok”-fordulata – képviselik a kodályi életmű esszenciáját. Az idézetek mellett a táblázatban látható kompozíciók között találkozunk Kodályra emlékező textusok megzenésítéseivel, illetve Kodály stílusában komponált művekkel is. A 22 in memoriam kompozíció címe, alcíme azonban minden esetben utal valamiképpen a Kodálynak szánt tiszteletadás tényére.

Születhettek azonban olyan zeneművek is, amelyek címükben nem hivatkoznak Kodályra, mégis, egyes zenei megoldásaik arról tanúskodnak, hogy rejtett módon kapcsolatban állnak az elhunyt személyével és művészetével. *Huzella Elek* 1967-ben, tehát éppen Kodály halála évében keletkezett kamarakantátája, a *Miser Catulle* – amely Catullus Lesbiához írott VIII. költeményét zenésíti meg, s amelyben a csalódott szerelmes férfi a szakítást követően szólítja meg hűtlen kedvesét, miközben saját magát kirtartásra buzdítja – két, koronás szünettel elválasztott formarészből áll. Az első szakasz a carmina első 15 és fél sorát dolgozza fel, míg a zárószakasz az utolsó három sort. A kantáta latin nyelvű szövegét egy szoprán és egy tenor szólista adja elő tíz rézfúvós: négy kürt, három trombita és három harsona kíséretével. Huzella Elek műveinek ismeretében különösképpen meglepő, milyen érdes-kopár hangzást teremt a tíz rézfúvós akkordjátéka, amelyben uralkodnak a kvintpárhuzamok, illetve a szekundhalmazokból felépülő hangzatok. Más kompozícióiban ugyanis a zeneszerző – ilyen az 1955-ös zenekari Meditation, a B-A-C-H motívumra épülő orgonamű, az 1956-os Epilogus, az 1964-es Concerto lirico és a zongorára írott 1965-ös Cambiate – elsősorban finom hangszereléssel és impresszionista akkordhasználattal létrehozott széphangzásra törekszik. 1972-es emlékbeszédében Ujfalussy József Huzella francia-latin tá-

* Elhangzott az Ujfalussy József emlékére rendezett ülésen, 2010. február 13-án, az MTA Zenetudományi Intézete Bartók Termében. Köszönettel tartozom Huzella Péternek és Földes Imrének, akik jelentősen segítettek az anyaggyűjtés során, továbbá az MR Zrt. Archivumának, hogy meghallgathattam Huzella Elek számos zeneművét.

jéköződésével magyarázta a – mellesleg 1942-ben épp Debussyról doktori disszertációt író – zeneszerző stílusos tájékozódását.¹

A Miser Catulle érdekessége-kopársága csak az Andante maestoso 2. szakaszban kezd oldódni: a korábbi töredezett struktúra helyét itt – dramaturgiai csúcspontként – diatonikus fordulatokban gazdag dallamosság veszi át. A zene akkor forrósodik át igazán, amikor a költő önmagát szólítja meg: „At tu, Catulle” – itt a szoprán dallamát kánonban követi a tenor. A hangzás fényessége, nyilvánvalóan nem függetlenül a rézfúvósok akkordjaitól, Kodály Budavári Te Deumát idézi meg. Az allúziót erősíti több ritmikai megfelelés, a dallamformálás és a motívika is. Az Andante maestoso énekbeszéde a Te Deum elejének ritmizált recitativójával, illetve a meghosszabbított utolsó előtti szótagok hangsúlyozásával áll párban, s a hasonlóság főként olyankor szembetűnő – mint például a „Cuius esse diceris”-szavaknál –, amikor pentaton zárlat is kapcsolódik e szótagokhoz. A Te Deum indításának dallamformálására utalnak az egyes szövegrészek közötti rövid szünetek, illetve az ütemmutató-váltások is. Az „At tu, Catulle”-felkiáltás ráadásul a Kodály-mű nyitó kórusmotívumának diatonizált változata. A motívum kvart-csírája az egész Budavári Te Deumban kulcsfontosságú tematikai alapelemeként funkcionál. Visszatér például a „Dignare Domine” szövegrésznel is (a 303. ütemtől), ahol – akárcsak Huzella műve esetében – éppen a szoprán- és ténorszólo éneklő a kvartból kiinduló dallamot kánonban. Mindennek fényében joggal tehetjük fel a kérdést: hogyan kerül a Budavári Te Deum kvartos motívuma Huzella Elek kantatájába?

Huzella Elek jól ismerte az idézetek, burkolt allúziók poétikai funkcióját: 1959-ben a Muzsikában közölt egy rövid esszét, amely a Kékszakállú herceg vára VII. ajtajának egy rejtett Máté-passió-idézetére hívta fel a figyelmet, s az értelmezés az idézés módját és szerepét Bartók személyiségének egyik, Huzella számára legjellegzetesebb vonására, a szemérmeségre vonatkoztatta.² Huzella abból a hermeneutikai alapelvből indult ki, miszerint a zeneszerzők szemérmesen őrzik művészi indítékaikat, ám néha támad a művön egy rés, amelyen keresztül bepillantunk a műalkotás, s ezzel egyidejűleg az alkotó titkába. E koncepciót kibontva arra a felismerésre jutott, hogy a Kékszakállú burkolt Bach-idézete a zeneirodalom „*legszemérmesebb s egyben legetikusabban kezelt érzékeny analógiája [...]. A Kékszakállú herceg férfisorsa, a társtalanság Bach által felidézett döbbenetéhez kapcsolódik; végső magányossága pedig a csendet, a Golgotha csendjét idézi.*”³ Tudjuk, az efféle zeneszerzői nyilatkozatok sokszor többet

¹ Ujfalussy József: „Bücsü Huzella Elektől.” *Muzsika* XV/2 (1972. február): 24. Huzella doktori disszertációjának címe: Debussy életműve. (Kézirat, Huzella-hagyaték).

² Huzella Elek: „Bach és Bartók. Gondolatok a »Kékszakállú« egyik dallamáról.” *Muzsika* II/6 (1959. június): 5–7.

³ I.m. 7.

árulnak el a nyilatkozó személyéről, poétikai elveiről, mint a nyilatkozat tárgyáról. De Huzella esetében nemcsak arról lehetett szó, hogy számára a szemérmesség, az etikusság és a magányosság a művészlét alapvető lényegéhez tartozott, hanem arról is, hogy maga a zeneszerzői fogás is foglalkoztatta őt. A *Miser Catulle* Budavári *Te Deum*-allúziójában – vagy, kölcsönvéve Huzella terminusát: analógiájában – vélhetően önmagára vonatkoztatva kívánta újra írni a bartóki megoldást.

A *Miser Catulle* minden kétséget kizáróan önvalomás. A zeneszerző a címadásban talán játékosan utal is a római költő és a saját neve közötti hasonlóságra: Huzella és – vocativusban – Catulle. Mindehhez hozzá kell tennünk: Huzella Elek nem Kodály, hanem Siklós Albert tanítványa volt a Zeneakadémián, és nem tartozott Kodály tanítványi köréhez, követőihez sem. Életművében egyetlen dokumentum őrzi a Kodály-recepció meglétét, mégpedig épp egy Kodály-émlékbeszéd, amely a budapesti Bartók Szakiskolában hangzott el Kodály halálát követően – tehát ugyanabban az évben, amelyben a *Miser Catulle* keletkezett. Huzella ráadásul meglepően más kategóriákat emel ki Kodály személyét és művészetét értékelve, mint a jellegzetes heroikus toposzokat felvonultató Kodály-nekrológok többsége, mivel egyfelől a kodályi életmű humánum-központúságáról, másfelől a zeneszerző önmagához való hűségéről beszél:

Tanuljuk meg Kodály Zoltántól az állásfoglalás bátor kötelességét [...]; hogy mi is azt mondhassuk, mint ostorozó beszéde zárószavaként egyszer ő is mondta: „dixi et salvavi animam meam” – „szóltam, s tisztáztam lelkem álláspontját.” Hiszem, hogy ma itt az az érzés tölti el mindnyájunk szívét, hogy a reáemlékezés is az ő adománya részünkre, – a meleg érzés szívünkben, – mialatt Rá gondolunk.⁴

Az idézett soroknak két mozzanata különösképpen tanulságos a *Miser Catulle* Kodály-allúzióinak értelmezése szempontjából: egyfelől Huzella számára Kodály példaértékű pályájának legfőbb tanulsága az a bátorság, amellyel a zeneszerző kiállt elveiért, azaz önmagáért, másfelől, hogy a rá gondolás – ráadásul épp az elhunyt jóvoltából – nem fájdalommal, hanem „meleg érzéssel” tölti el a gyászolók szívét. A *Miser Catulle* felforrósodott második részében az érzelmi csúcspontként megjelenő Budavári *Te Deum*-utalások tehát azt a Huzella-Catullust állítják elénk, akit Kodály épp a *Te Deum* – vagyis egy magasztaló-dicsőítő, allegorikus értelemben a hátramaradottak Kodályhoz fűződő viszonyának, hálijának leírására jól alkalmazható textus – révén meleg érzést keltő emléke az önmagáért való kiállásra buzdít: „At tu, Catulle, destinatus, obdura” – „Te légy konok, Catullus – és szilárd szívű.”

Dalos Anna

⁴ Huzella Elek: „Emlékezés Kodály Zoltánra. 1967. március 5.” (Kézirat, Huzella-hagyaték).

Búcsú Tarcai Zoltántól

„...Összettem két kezemet,
úgy kértem jó Istenemet:
Én Istenem, adjál szállást”...
(KODÁLY)

Vannak életünkben olyan pillanatok, mikor azt mondjuk: nehéz megszólalni... , még inkább: pótolhatatlan veszteség ért bennünket...

Most ilyen helyzetben vagyunk számosan, akik ismertük, tiszteltük, becsültük, szerettük *Tarcai Zoltánt*, a Nyíregyházi Főiskola nyugalmazott tanszékvezető tanárát, a karnagyot, a Magyar Kodály Társaság országos elnökségének tagját és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tagcsoportjának elnökét, a KÓTA volt megyei titkárát, a minden zenei értékre odafigyelő fáradhatatlan szervezőt, az őszinte, jó szándékú tanácsadót, az igazi barátot, aki életének 80. évében 2009. december 26-án elhunyt.

Hogy mit jelentett Ő, Kodály Zoltán álma: az „Éneklő Magyarország” megteremtéséért itt a „végeken”, azt volt tanítványainak ezrei, a népzenei-, a kórusmozgalom és a hangszeres zene éltetőinek és a komolyzene barátainak sokezres tábora tudja igazi mélységében felfogni. Fél évszázaddal ezelőtt, mikor a maga szerénységével megérkezett Nyíregyházára, hangszorgalommal kezdte előbb középiskolás, majd tanítóképzős, végül főiskolás tanítványaiban elhinteni azt a magot, amit nagy tanítómesterrünktől tanult és meggyőződéssel hirdetett: „Az ének szebbé teszi az életet, az éneklők másokét is”. Kiváló karvezetői felkészültsége, esztétikus vezénylési technikája, a dalosait megnyerni tudó emberi magatartása biztosíték volt arra, hogy buzgó fáradozása sokakat tartósan, sőt véglegesen megnyerjen a dalos-mozgalom számára.

Igazi értékei akkor váltak szélesebb körben ismertté, mikor átvette a – kezdő lépéseit korábban nem a legkedvezőbb körülmények között megtevő – **Nyíregyházi Pedagóguskórus** irányítását. Szinte szárnyakat kapott az együttes, s példa lett megyénk számos, abban az időszakban alakuló kórusa számára. Ehhez azonban kivételes szervezőképességére is szükség volt. Hamar felismerte a megye akkori adottságait, s gyümölcsöző kapcsolatot tudott kialakítani a Megyei Művelődési Központ főhivatású zenei munkatársával, a minden értékes kezdeményezés felkarolására és megvalósítására kész Kóródy Lászlóval. Ennek az együttműködésnek a gyümölcse lett a megyénk akkori kórusmozgalmát felvirágoztató **karnagyi klub** intézménye. Ennek köszönhető, hogy megyénk énektanárai és kü-

lönösen a felnőttek kórusait szervező és vezető karnagyai megismerkedhettek olyan országosan elismert, kiemelkedő felkészültségű zenei szakemberekkel, mint Bárdos Lajos, Párkai István, Maklár Zoltán, Fasang Árpád, Kardos Pál és a magyar zenei élet több más tagjával, akiktől a szakmai ismereteken túl hivatástudatukban is megerősödve végezték léleknevelő munkájukat. Gazdag publikációs tevékenysége is megyénk komolyzenei igényeit szolgálta. Ennek jelentős része éppen az ifjúság érzelmi nevelését gazdagította, amit az akkori Népművelési Intézet országos terjesztésre is méltónak talált.

A **Kórusok Országos Tanácsa** megalakulásakor – az elnökség tagjaként – 1973-ban hazánkban az elsők között szervezte meg megyei tagcsoportunkat, melynek fáradhatatlan titkára lett. Ebben a minőségében vonta be – a Megyei Művelődési Központtal szoros együttműködésben – megyénk kicsiny és ifjú dalosait az **Énekkló Ifjúság** mozgalomba, a felnőttek együtteseit pedig az országos minősítést is biztosító hagyományos dalostalálkozókba. Az ő kezdeményező, irányt mutató és tette serkentő munkája nyomán alakultak megyénkben hagyományos, egy-egy térségre különösen jellegzetes kórustalálkozók: a nivódijas kórusversenyek, a Rétközi Napok, a Mátészalkai Dalos Tavasz, a Beregi Napok, a Tisza-parti Dalostalálkozó intézményei, melyek lehetőséget adtak a különböző felkészültségű együttesek évenkénti bemutatkozására, s ha kérték, minősítésére. Jelentős kezdeményező és bátorító szerepe volt a nemzetközi hírű Nyírbátori Zenei Napok rendezvényének létrejöttében. Serkentő hatása volt **megyénk 11 ének-zene tagozatos iskolája** kórusainak Fehérgyarmaton rendezett, évenkénti – minősítést is nyújtó – bemutatkozására.

A **Magyar Kodály Társaság** megalakulása óta az országos szerv elnökségi tagjaként tisztelték a névadó Mester útmutatásait meggyőződéssel követő erőfeszítése miatt. Kezdeményezéseire alakult meg – közel 300 fővel – hazánk első, legnagyobb létszámú megyei tagcsoportja, melynek nyugdíjba vonulása után is elnöke maradt. Éppen ebben a minőségében talált a komolyzene barátai számára számos lehetőséget a zenei értékek megmentésére, közkinccsé tételére, a hazai és nemzetközi zenei élet kiemelkedő alkotói jeles évfordulóiról való méltó megemlékezésekkel. Csodálatra méltó képessége volt megtalálni az együttműködést mindazokkal, akik egy nemes ügy megvalósítását elősegíthették. A teljesség igénye nélkül emlékezzünk ezek közül néhányra.

Mindenek előtt saját főfoglalkozású munkahelye: az akkori Tanárképző Főiskola vezetőivel, tanszéki munkatársaival, az akkor még megyei hatáskörrel is rendelkező Művelődési Központ vezetőivel és főleg énekzenei előadójával, a Nyíregyházi Zeneiskolával, Nyíregyháza város és a megye kiemelkedő általános- és középiskolai kórusai fenntartóival és vezetőivel, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal, a Megyei Könyvtárral, a Városvédő Egyesülettel és bensőséges kapcsolata Nyíregyháza egyházközségeinek vezetőivel. Ezek a kiragadott példák – s bizonyára még

többet is említhetnénk – olyan egyházzenei és világi hangversenyek, zenei ismeretterjesztő előadások vagy a tanulóknak egy-egy jeles zeneszerző születése vagy halála évfordulójára emlékező játékos vetélkedőkön való közreműködésére adtak lehetőséget, melyek – szinte élete utolsó hónapjaiban is – kezdeményezésére valósultak meg. Ennek az időszaknak volt különösen szívesen vállalt feladata: a Nyíregyházi Római Katolikus Társzékesegeyház **Bárdos Lajos Vegyeskarának** irányítása.

Felejthetetlen élményt jelentettek megyénk komolyzene-barátai számára azok a hangversenyek, melyek Kodály Zoltán, Bartók Béla, Bárdos Lajos emlékét idézték, vagy azok a szerzői estek, melyeket ma élő kiemelkedő zeneszerzőink személyes részvételével szerveztek. Az a termékeny kapcsolat, melyet a Cantemus-kóruscsalád, a Nyíregyházi Főiskola Gaudeamus Kórusa, a Vikár Sándor Zeneiskola, a Szabolcsi Szimfonikus Zenekar és megyénk kiemelkedő zenei együttesei vezetőivel kialakított, biztosíték volt arra, hogy az említett rendezvények jellegüknek megfelelő, színvonalas, élményt nyújtó események legyenek.

A komolyzene ifjúsági és felnőtt korú barátait érzelmileg is gazdagító áldozatos tevékenységét számos kitüntetéssel ismerték el. Ezek közül is kiemelkedik: a Kodály Zoltán Közművelődési és Művészeti díj, a Bartók Béla díj, a Nyíregyháza Díszpolgára kitüntető cím és a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje.

Bizonyára sok zenebarát emlékezik még a Megyei Könyvtárban tartott 2009. júniusi ismeretterjesztő előadására, melynek befejezésekor láthatóan fáradtan közölte: az őszi programról egyelőre nem tud tájékoztatást nyújtani. Itt már érezte testi erejének gyengülését. De lelki ereje még volt a folytatásra: októberben a Haydn-évfordulóra emlékező, DVD-vel színesített előadásával. Aztán, bár a lélek kész volt, de a test már erőtelen... Hitbéli meggyőződését erősíthette elhunytá előtt néhány nappal, a **Vatikánból kapott** – XVI. Benedek pápa fotójával ékesített – **emlékirat**, mely félévszázados kiemelkedő egyházzenei tevékenységét méltatja....

Ez a csodálatos ajándék megerősíthette abban a hitében, hogy Kodály-nak a mottóban idézett – a fáradt vándorról szóló – könyörgése most az Ő imájaként is meghallgatásra talál: „Én Istenem, adjál szállást!”... Legyen a mi könyörgésünk is Kodály fohászának, Esti dalának befejező mondata:

„Adjon Isten jó éjszakát!”

Ámen.

Erdős Jenő

Tarcai Zoltán búcsúztatása

Ha lehet, vagy szabad megfogalmazni, hogy mi a legszebb távozási idő a földi létből, akkor az a karácsony. Tarcai Zoltánnak megadatott ez a pillanat. 2009. karácsonya már így őrzi meg a jövőben mindig maradandóan távozása emlékét.

Alig pár hónapja, hogy kezünkbe vehettük „Emlékeim” című könyvét, mely a zene szolgálatában eltöltött fél évszázad történéseit rögzíti. A személyes dokumentumok, események lejegyzései híven rögzítik a gazdag életutat, mely a Magyar Kodály Társaság egyik – jelképes – oszlopának életművét foglalja össze és tárja a nyilvánosság elé.

A pálya, a távozás és a búcsúztatás ritka mélységű harmóniában egészítette ki egymást.

Először **Nyíregyházán** a *Magyarok Nagyasszonya Társszékesegyházban* gyűltünk össze az elhunyt urnájánál. A zsúfolódásig megtelt templomban a szentmisét *Bozák Nándor* püspök úr celebrálta, vele együtt mutatott be áldozatot *Dr. Váradi József* pápai prelátus, *Jáki Teodóz* bencés szerzetes és *Kocsis Fülöp Péter* Hajdú-dorogi görög katolikus megyéspüspök. A szertartás előtt és alatt a székesegyház, korábban Tarcai Zoltán által vezetett, vegyeskara, a görög katolikus teológia férfikara (itt is tevékenykedett az elhunyt), és a Cantemus Kórus – *Szabó Dénes* vezényletével – működött közre. Nem lehet meghatódottság nélkül felidézni azokat a perceket, amikor a szertartás előtt a Cantemus Kórus éneke alatt a templom vegyeskarának tagjai, egyenként egy-egy szál fehér rózsával, elvonultak a végső tiszteletet megadva, karnagyuk hamvai előtt. Az urna mellett ott láthattuk XVI. Benedek pápa kitüntető, elismerő oklevelét, mely nem sokkal a halálest előtt érkezett meg a címzetthez.

A méltatások sora a szertartás alatt mindhárom miséző részéről megtörtént; külön kiemelés érdemel, hogy bencés muzsikuskollegánk egy

régi, a közelmúltban felfedezett, népi siratóéneket, megegyeszerűsített gregoriánnak hangzó dallammal énekelte el az ősi Halotti beszédet! A mise végén a Magyar Kodály Társaság nevében e sorok írója a következőképpen emlékezett meg a Társaság Szabolcs-Szatmár megyei tagcsoportjának felejthetetlen emlékü vezetőjéről:

Kosztolányi Dezső Halotti beszéd című költeményében így ír:

*„Látjátok feleim, egyszerre meghalt
és itt hagyott minket magunkra.”*

Magunkra maradván eszünkbe juthat a közismert mondás: senki sem pótolhatatlan. De éppen ez esetben az a tétel áll fenn, miszerint van akinek a távozása akkora űrt hagy maga után, hogy pontosan érezzük: pótolhatatlan társunk hagyott itt bennünket, aki – ismét Kosztolányit idézve: „milliók közt az egyetlen”.

Az eltávozott életpályáját végigkísérve itt ma a hivatásáért, családjáért, hazájáért szakadatlanul munkálkodó férfitől búcsúzunk, aki korosztályánál fogva a mának példát mutatott: nem lankadó energiával, még betegesen is szolgálta azt az ideált, melyet végérvényesen életmítának tekintett. A kitűnő diákból lelkes, lelkiismeretes, megalkuvást nem ismerő tanár, karnagy, előadó, népművelő lett, aki az idő és a történelem – vagy másként fogalmazva: a politikai helyzettel dacolva tette dolgát megtorpanás nélkül.

Mint a nyíregyházi tanárképző főiskola vezetője országos, sőt nemzetközi szintre emelte tanintézetét. Az 1978-ban alakult Magyar Kodály Társaság oszlopos tagjaként a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tagcsoport megalakításán és vezetésén keresztül azóta sem tapasztalt lendületet adott a Kodály Zoltán eszméit ápoló közösségnek, itt is pótolhatatlan űrt hagyva maga után. Ugyanezt érzi a Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége. De hiányát látja majd a nyíregyházi zenekedvelők legszűkebb tábora is, ahol előadás-sorozatával hosszú éveken keresztül gondozta életük „virágos kertjét”, ahogy Kodály egy írásában a zenével gazdagított életutat jellemezte. Mert lehet zene nélkül is élni, mondta, a sivatagon át is vezet út. Tarcai Zoltán, ahol csak lehetett virágokat ültetett a sivatagos életutak szélére. Tehette, mert olyan egyéniség volt, akiből sugárzott a derű, a humanum, a szép szeretete, a szeretet szépsége, ami nélkül semmik vagyunk. Bizzunk abban, hogy életének példája tovább él majd tanítványaiban, volt kórustagjaiban, azokban, akiket elvezetett a zene szépségeibe, akik nem egyszer fátyolos szemmel, boldog, derűs mosollyal ajkukon említették „Zoli bácsi” nevét, valahányszor személye valamilyen összefüggésben szóba került.

Sokszor halljuk manapság, hogy példaképek kellenek. Hát tessék, itt van! Próbáljuk meg követni! Életútja tekintetében rá is érvényes Pál apostol összegzése: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam. Végeztetre eltétetett nékem az igazság koronája.”

A fájdalmas búcsút két nagy költőnk sorait idézve zárom, Virág Benedekét:

„Hiába tapsolsz rettenetes halál !

Kik érdemekkel nyertek örök nevet:

Kik nem magok hasznokra éltek,

Büszke hatalmad alá nem esnek.”

Arany Jánosét: „A lélek él: találkozzunk !”

Requiescat in pace.

Ezután Erdélyi Tamás felolvasta Dr. Szabó Gyula versét „Köszöntő Tarcai Zoltán 71. születésnapjára” címmel. A költemény nyomtatásban olvasható Tarcai Zoltán „Emlékeim” című könyve 8. oldalán.

★

A felejthetetlen nyíregyházi megemlékezés után második alkalommal a szülőváros, **Miskolc** búcsúzott szülöttétől. A Minorita Plébánia templomban *Jáki Teodóz* mondta a halotti misét és *Dr. Jóob Árpád* nyugalmazott nyíregyházi főiskolai tanár, az elhunyt utóda, tartott méltató búcsúbeszédet. Tásaságunkat ez alkalommal *Dr. Ittész Mihály* társelnök képviselte. Halottunk hamvai a miskolci temetőben nyugszanak.

Vigaszul a költő Arany János szavait idézzük:

Nem hal meg az, ki milliókra költi

Dús élte kincsét, ámbár napja múlt:

Hanem lerázván, ami benne földi,

Egy éltető eszmévé finomul.

Szőnyi Erzsébet

50 éves Jubileumi ünnepség a Baranyai utcai iskolában

„Ma azért gyűltünk itt össze, hogy köszöntsük az 50 éves múltat, hogy fejet hajtsunk mindazok előtt, akik ez alatt az 50 év alatt az iskoláért tevékenykedtek, és megvetették az alapjait annak a szellemiségnek, amely mind a mai napig összetart bennünket.” – kezdte ünnepi megemlékezését *Kerekes János* az iskola igazgatója, majd idézett az iskola múltjából.

Az **1959-60**-as tanévben két új iskola nyitotta meg kapuját a XI. kerületi Baranyai utca 16. és 18.-ban. Egy fiú és egy lány iskola. A következő évben már koedukáltan tanultak az idejárók. **1970-ben** a két iskolát elválasztó közfalakat lebontották, és a közös iskola már az

„**Ének-zene és Német Tagozatos Általános Iskola**” nevet kapta.

Az iskolát a kerületi közoktatás irányítói szakmailag és közösségileg is többször elismerték, és a szülők által keresett iskola volt. Jó híre megalapozta a névadóválasztást is. A színvonalas kórusmunka, ismertté tette az

iskolát, Éneklő Ifjúság szerepléseiken, versenyeken, nemzetközi fesztiválokon képviselték a magyar kórusmozgalom ügyét és öregbítették az iskola hírnevét.

1989-ben a Bárdos család támogatásával Budapesten elsőként vehette fel az iskola a neves zeneszerző, karnagy, zenepedagógus **Bárdos Lajos** nevét.

Az immáron húsz éve történt névadás igen szép ünnepség keretében zajlott, ma is emlékezetes mindazok számára akik akkor jelen lehettek. A meghívott vendégek közül a Bárdos család tagjai, és az éppen akkoriban alakult Bárdos Társaság vezetősége és nagyszámú baráti köre, azóta is kiemelt figyelemmel kíséri az iskola életét. Bevezetőként az iskola kórusa szépen zengő énekszóval köszöntötte a megjelent vendégeket. Akkor került felavatásra Bárdos Lajos portrészoborra, Paulikovics Iván alkotása, mely a lépcsőfeljáróban került méltó elhelyezésre, ahol nap mint nap láthatják a tanulók és az iskolába érkezők. – Azóta is minden esztendőben ott tartják a Bárdos-napi megemlékezéseket. – Az ünnepségen a köszöntőt követően a vendégek megtekinthették a folyosókon elhelyezett tárolókat. Szorgos munkával nagyon sok értékes és érdekes emléket gyűjtöttek össze. Fényképeket a zeneszerző életéről, kórus műveinek egyes példányait, ezek között Bárdos több művének első kiadása került bemutatásra, egykori plakátok és fotók a különböző ünnepségek szerepléseiről, mindezek jól elrendezett formában kerültek bemutatásra. – Most az 50. évforduló alkalmából csodálhattuk meg felújítva, az igen szépen elhelyezett egykori relikviák mellett, az iskola életét folyamatosan tükröző emlékek – fotó, oklevél, színes képek a mindennapi és ünnepi eseményekről – amelyek korszerű modern tárolókban díszítik a folyosót. –

Az ének-zene tagozat megalakulása, majd a kórus-muzsika kiemelkedő magyar zeneszerzőjének névválasztása mindazt bizonyítja, hogy a zenei nevelés, a kórusélet mindig magas színvonalon működött az iskolában. Természetesen minden iskolában vannak rövidebb- vagy hosszabb ideig működő tanárok. Említsük meg névszerint az iskola azon énektanárait akik hosszabb működésük során említésre méltó eredményekkel járultak hozzá – múltban és jelenben – a zenei nevelés hatékonyságához. A zenei tagozat megalapítása idején 1963-1979-ig *Várnai Lászlóné* volt az énektanár. Említésre méltó, hogy egykori osztályából lelkes énekesek ma is erősítik a 10 éve együtt éneklőket a *Véndiák kamarakórusban*.

A *Kicsinyek kórusát* 1979 óta *Kleeberg S. Mária* vezeti. Kórusa az Éneklő Ifjúság hangversenyein több ízben kapott Kiemelt arany minősítést és az Év kórusa címet is elnyerték. Gyakori szerepléseik alkalmával mindig nagy sikert aratnak.

1979-2001-ig *Csetényi Mária* volt az iskola énektanára és a *Nagykórus* vezetője. A nagy nemzetközi sikerek nevéhez fűződnek (Giessen, Arnheim, Fano). Arany oklevelet, Év Kórusa minősítést kaptak. Rendszeresen szerepeltek a Magyar Rádió zenei műsoraiban.

2001-ben vette át a kórus irányítását *N. Békés Gyöngyi*, aki 1991-től mint hangképző- és énektanár segítette a kórus napi munkáját. Az énekkar budapesti és kerületi Éneklő Ifjúság hangversenyein több ízben Kiemelt arany minősítésben részesült. Külföldi szereplés során (Olomuocben) sikeres helyezést értek el. Kiemelkedő jelentőségű a Bárdos Iskolák Találkozóin és a Bárdos Lajos Zenei Heteken való részvételük. Emellett gyakori szereplői különböző kerületi és országos rendezvényeknek. 2005-ben az Országos Bárdos Iskolák Találkozásán a *Gyermekkar* felvette *Bárdos Lajos* nevét. 2009-ben Bárdos Lajos születésének 110. évfordulóján kerületi vetélkedőt szerveztek.

Ének-zene gyakorlat vezetés is folyik az iskolában. ZAK – *Kleeberg S. Mária* és az ELTE – *N. Békés Gyöngyi* vezetésével.

Különös figyelemmel kísérik az évfordulók megünneplésének alkalmait. Régi tanítványok részvételével – hiszen nagyon sok tanítványuk folytatott további zenei tanulmányokat és ma már neves művészei társadalmunknak – szép zenei ünnepséget rendeztek az iskola fennállásának 40., 45. és 50. évfordulóján.

Az iskola sikeres működése a jó vezetés és kollegiális együttműködés eredménye. Az iskola megalakulásakor 1959-től *Dr. Tóth Jánosné* volt az igazgató. Őt követte *Dr. Kator Lajosné*.

Amikor az iskola Bárdos Lajos nevét vette fel. *Tapolcai Lászlóné* volt az igazgató, őt követte *Adamovics Zsuzsanna*, majd *Valenta Ferencné*. E sorok írója abban a szerencsés helyzetben van, hogy személyesen ismerhette az iskola vezetőit és tapasztalta, hogy milyen pozitívan segítik és támogatják a kollégák zenei ambícióit, ami az iskola jó híréhez, elismertségéhez vezetett.

2008-tól az iskola igazgatója *Kerekes János*. Az 50 éves évforduló megünneplése az ő nevéhez fűződik. Idézzünk ismételt az ő beszámolójából, hiszen az iskola nagyon sokoldalú nevelési tevékenységet folytat amit még így röviden ismertethetünk.

„A környezeti nevelés területén már 1985-ben tantárgyi kísérlet folyt, mely később a Nemzeti alaptantervbe is bekerült, és országos bemutatók és képzések zajlottak ebben a témában.

A rendszerváltás az iskolában meglévő innovatív erőket tovább serkentette, s fenntartói támogatással szerkezetváltó iskolaként nyolcosztályos gimnáziumi képzés indult az **1992-93**-as tanévben, így 2000-től már érettségiző diákokat készítettünk fel a felsőoktatásra a **Bárdos Lajos Általános Iskola és Gimnáziumban**. Emelt szintű nyelvi képzésünket nyelvi táborokkal egészítettük ki. Az emelt szintű nyelvi képzést, a nyelvtanulást segítették a külföldi kapcsolatok.

Iskolánk szellemiségét a Páracska Oktatóközpont, az Ökoiskola cím és az iskolakertben lévő iskolató, vizes élőhely kialakítása is jelzi. A környezeti nevelés, a múzeumi foglalkozásokon való részvétel és ennek a tananyagba való beépítése kiemelt nevelési területe az iskolának.

A fővárosi pedagógusképzés felsőoktatási intézményeivel nyolcvanas évektől szoros az együttműködés, melynek során a Tanítóképző Főiskola, az ELTE, a Zeneakadémia és a SOTE elégedett a nálunk gyakorlaton lévő hallgatóik szakmai fejlődésével.

Az iskola szerkezetében **2003-2004-es tanév** újabb változást hozott. A *Bogdánfy Utcai Általános Iskola* befogadásával az intézmény ismét működtetett felső tagozatos osztályokat.

2006-ban a TEMPUS Közalapítvány Comenius programjában egy hároméves sikeres nemzetközi projektet vezettünk spanyol, katalán és német partnerekkel, mint koordináló intézmény a Fa, mint élőlény, nyersanyag és szimbólum témában.

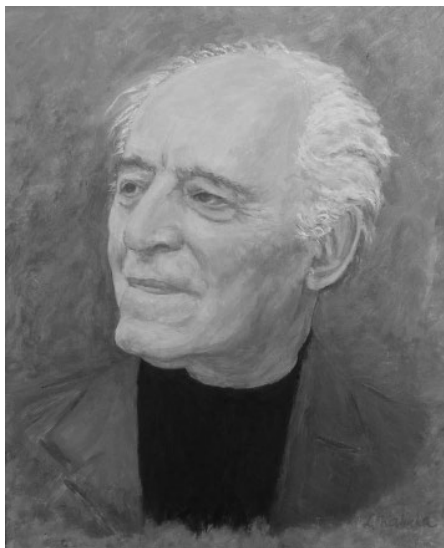
Intézményünk **2008-ban** újabb átalakításon esett át. Összevonásra került a Lágymányosi Általános Iskolával, és azóta közös jogutódként **Lágymányosi Bárdos Lajos Általános Iskola és Gimnázium** néven folytatja tevékenységét.

A Bárdosban tanuló osztályokat összekovácsolta a közös sors, a közös örömök, közös sikerek és kudarcok. Az itt szövődő barátságok gyakran életre szólóvá váltak. Sok élményt nyújtó eseményről, lehetne szólni amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy jó legyen itt diáknak lenni, hiszen az 50 éven átívelő sokféle stílus, gondolat és siker alkotta és erősítette az iskola szellemiségét, tartalmazta egyik fő célját: sokoldalú, érdeklődő, egymást szerető és becsülő embert nevelni.

Ha történelmi távlatokban nem is, de emberi viszonylatban, annál inkább jelentősnek számít 50 év, különösen akkor, ha azt nézzük, hogy milyen sok nehézségen kellett keresztül mennie intézményünknek, ahhoz hogy ma is fennmaradjon.

– A sok változás ellenére a Bárdos mindig Bárdos tudott maradni. Ebben nagy része volt a kialakult hagyományoknak, melyek ugyan változtak, de szellemiségükben mindig a valós értékekre támaszkodtak.”

A jubileum alkalmából Bárdos Lajos portré pályázatot írtak ki. Annak eredményét az ünnepség során hirdették ki. Az első három helyezett: *Somogyi Ottó, Leveleki Katinka, és Fialowski Réka*. A művek megtekinthetők voltak a kiállításon. (Ezek közül 2 Bárdos portrét közlünk)

A Jubileumi Program három napos volt, 2009. december 14-16-ig tartott.

Az első délután volt a Megnyitó az iskolában, majd a **Karácsonyi koncertet** tartották a Fővárosi Művelődési Házban. A Műsorban szerepelt:

A Kicsinyek Kórusa, *Kleeberg S. Mária* vezetésével.

A Bárdos Lajos Gyermekkar, vezényelt: *N. Békés Gyöngyi*

A zongora kísérettel kölcsönösen közreműködtek: *Kleeberg S. Mária, N. Békés Gyöngyi* és *Koncz Erika*.

Hangszeres művek előadásával volt tanítványok közül szerepelt: *Oravecz György, Baráth András, Gyórfy Gergely, Zwickl Ágoston*, valamint *Zezula Tibor* és kislánya *Tamara*, jelenlegi tanuló. A konferáló *Bay Éva*, ugyancsak egykori növendéke volt az iskolának.

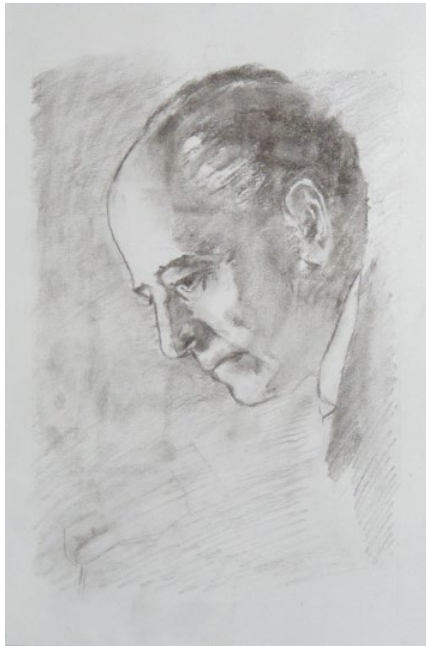
A szépen összeállított műsor jól reprezentálta az iskola színvonalát, kellemes hangulatát, és megalapozottnak mutatta be az elkövetkezendő időszak baráti légkörét.

A Jubileumi program második napján délelőtt „Rendhagyó órákat” tartottak, melynek keretében régi tanítványok tartottak előadásokat, saját életükről, saját szakmájukról. A harmadik nap délutánján „Családi vetélkedő” vezette be a folytatódó „Volt kollégák találkozója” és „Régi diákok találkozójának” vidám együttlétét.

E gondosan felépített program zárszavát a köszönet jelentette az intézmény, valamennyi volt és jelenlegi dolgozója felé – pedagógusainak, diákjainak, szülőknél és támogatóknak – megköszönve azt az elszánt alkotó munkát, amellyel felépítették, megeremtetették és fenntartják ezt az intézményt Lágymányos szívében.

Kodály Zoltán szavait idézve:

„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának.”

Márkusné Natter-Nád Klára

Elhunyt Dr. Kokas Klára

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Intézetének nyugalmazott docense.

A váratlan halálhírt mély megrendüléssel fogadták tisztelői, munkatársai és sok száz tanítványa itthon és külföldön, felnőttek és gyerekek

egyaránt, akiket hosszú évtizedeken át életre szóló zenei élményekkel ajándékozott meg az elfogadásra, megértésre, toleranciára és odafigyelésre épülő nevelési módszerének segítségével. Soha nem felejtjük a Kokas Klárával megtett „felfedező utakat” nemcsak a gyermekek között, hanem a klasszikus zenei remekművek birodalmában is. Egyike volt a leginspirálóbb magyar zenepedagógusoknak, különleges személyiség és alkotóelme, aki jelentős, a Kodály koncepcióra alapozott zeneoktatási gyakorlat transzfer hatásának vizsgálatához kapcsolódó tudományos életművet hagyott maga után.

Örökké velünk marad csodálatos, érdeklődő, figyelemmel teli, biztatóan sugárzó tekintete, egyfajta belső nyugalomból, tömérédek szeretetből és életörömből fakadó mosolya. Velünk marad úgy, ahogyan néhány hete még találkoztunk vele a Zeneakadémián, a fiatalos, tetterre kész Klárinéni, akiben az alkotó-

munka iránt szünni nem akaró vágy buzog. Velünk marad rendkívüli spirituális lény, s emlékeinkben még nagyon sokáig felidézzük, ahogyan oly sokszor elmerültünk vele a zene, a szabadság és a boldogság mámorító érzésében.

Egyike volt a „nagy titkok tudójának.” Megtanultuk Tőle, hogy a lélek mélyére ható, a transzcendens világot feltáró zenéhez nem a száraz tudományosságon át vezet az út, hanem az átszellemültség és az inspiráción keresztül.

Emlékét örökre megőrizzük.

Dr. Nemes László Norbert

Erkel Ferenc emlékévé 1810–2010

Az Erkel emlékévé első ünnepi megemlékezései a Magyar Kultúra napjához kapcsolódtak. Immár második évtizede emlékezünk január 22-én Kölcsey Ferenc költeményének a Himnusz születésének napjára, és Erkel Ferencre akinek a zenéje valóban néphimnusszá avatta e gyönyörű költeményt.

Erre emlékezik ünnepi hangversennyel minden esztendőben a *Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége*, így ez esztendőben is a Néprajzi Múzeumban volt az ünnepség, ahol „A Himnusz megzenésítésének története” címen tartott előadást *Somogyvári Ákos*. A szereplő kórusok: a Tungsram Kodály Zoltán Férfikar, a Szlovákiai Pedagógusok Vass

Lajos Kórusa, és a Budai Ciszterci Szent Alberik Kórus – karnagyaik: *Pálincás Péter, Józsa Mónika, Somogyvári Ákos* vezetésével – programjukban előadtak az egykori Himnusz pályaművek közül néhányat. A műsor során *Pappné Farnadi Tamara* vezette Bartók Béla Ének-zenei Általános Iskola Bartók Gyermekkara, és a Kartali Asszonykórus is szerepelt.

Erkel Emlékév Budakeszin

Budakeszin január 22-én elsőként a néhány éve felavatott *Himnusz szobornál* tartottak emlékezést és koszorúzást Erkel Ferenc tiszteletére. Majd az Erkel Ferenc Művelődési Központban ünnepi műsorral emlékeztek a zeneszerzőre.

Erkel Tibor a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanára mondott ünnepi beszédet.

A műsor során elhangzott: Zoltai Mátyás: A honfi imája – Bánk bán témájára énekhármas zongorakísérettel; Erkel Ferenc: Népi induló – szóló zongorára; Induló a Batori Máriából – a szerző saját zongora átírata; Doppler Ferenc: Ilka c. operából István áriája; Erkel: Bánk bánból – Bordal, Melinda áriája, Hazám, hazám; Erkel: Magyar tánc zongorára, a Bánk bán ösverziójából; A Brankovich György c. operából – Mara áriája; A Hunyadi László c. operából – Palotás.

Közreműködtek: *Nagy Márta*, Liszt-díjas zongoraművész;

Énekművészek: *Ötvös Csilla, Szél Mária, Kálmánffy Ferenc, Kálmánfi Gábor; Herczeg táncsoport – Budakeszi.*

Erkel előadások Veszprém megyében

A megszüntetett Veszprém Megyei Közművelődési Intézet feladatait, köztük a Magyar Kodály Társaság területi szerve ügyeinek intézését 2010. március 1-jével a megyei könyvtár (új néven: Veszprém Megyei Eötvös Károly Könyvtár és Közművelődési Intézet) vette át. Már az új intézmény szervezésében került sor a Faluról-falura zenehallgató előadások rendezésére, amelyek hat kis településen *Magyargencs, Pápasalamon, Bakonyjákó, Béb, Köveskál* és *Vilonya* hangoztak el március 8-a és 30-a között. A zenei programra az alábbi beköszöntő készült, amelyet a hallgatók az előadás előtt kézhez kaptak:

Aki nem ismeri a múltját, nem érdemli meg a jövőjét sem **Emlékezés a 200 éve született Erkel Ferencre**

Az 1700-as évek végét és az 1800-as évek elejét okkal nevezzük egyebek mellett a nyelvújítás korának. Alkalmassá kellett tenni a magyar nyelvet a mindennapi használatra. A gazdasági, a jogi, a tudományos igényeknek megfelelő szavakat kellett alkotni, és olyanokat is, amelyekkel pontosabban ki lehetett fejezni az örömet, a bánatot, a vágyódást, a szeretetet, a haragot. Kevesebbet szoktunk beszélni arról, hogy ugyanebben az időszakban történt a zenei nyelvújítás is. Legjobb zenészeink próbálták a magyar zenei nyelvet alkalmassá tenni arra, hogy a nemzetközileg kialakult formák (a szimfónia, a szonáta, a vonósnégyes, a dal, az egyházzenei műfajok, az opera) adta keretekben a magyar lélekre leginkább jellemző módon tudja kifejezni a különböző érzéseket és gondolatokat. Magyar zenének a toborzótáncot, a verbunkost tekintették. Az első, verbunkos stílusban írt program vonósnégyest 1809-ben komponálta a Veszprém-ben, 1822-ben elhunyt *Csermák Antal*. Az első sikeres magyar operát, a Pápán született *Ruzitska József* „Béla futása” című művét 1822 decemberében mutatták be Kolozsváron.

Sokan próbálkoztak magyaros művek komponálásával. Miért kell kiemelnünk közülük a 200 éve, 1810-ben Gyulán született Erkel Ferencet? Azért, mert ő volt a nemzeti opera megteremtője, a korszak egyik legjelentősebb magyar zongoristája, karmestere, iskolateremtő zenepedagógusa, a magyar kórusmozgalom létrehozója, „a nemzet 19. századi zenei mindenese”. És ő írta a magyar himnusz zenéjét. Emellett megemlítjük, hogy Erkel volt az 1800-as évek egyik legjobb magyar sakkozója, a Pesti Sakk-kör elnöke is.

Zenehallgató előadásunkban Erkel Ferencről, a zeneszerzőről, az előadóművésztől, a karmesterről, a zeneakadémiai professzorról, nemzedékek tanáráról, a polihisztorról, a hazafiról fogunk beszélgetni. A 19. századi zenei kirándulással az a célunk, hogy új ismeretek szerzése mellett a jó zene adta művészi élményben legyen részünk. Az alábbi zeneműveket hallgatjuk meg hanglemezekről és Mártony Zsuzsanna énekművész előadásában:

1. Erkel Ferenc: Hunyadi László – palotás és friss
2. Ruzitska József: Béla futása – „Isten hozzád édes Lóra” (hármás)
3. Erkel Ferenc: Hunyadi László – jelenet és „Meghalt a cselszövő”
4. „Kasznár uram magáról is megemlékezünk” – Bartók Béla által gyűjtött dallam
5. Kodály Zoltán által gyűjtött dudanóta a „Meghalt a cselszövő” dallamára
6. Beethoven, Ludwig van: István király – nyitány (részlet)
7. Mozart, Wolfgang Amadeus: d-moll zongoraverseny – II. Romance (részlet)
8. Erkel Ferenc: Alpenschuld (Alpesi ártatlanság), 1836
9. Erkel Ferenc: Bánk bán – jelenet az I. felvonásból és „Keserű bordal”
10. Erkel Ferenc: Bánk bán – „Ölj meg engem Bánk” (Melinda)
11. Erkel Ferenc: Bánk bán – „Isten a holtak adj nyugalmat” (kórus)
12. Erkel Ferenc: Szózat, „Hazádnak rendületlenül”
13. Erkel Ferenc: Bánk bán – „Mint száműzött, ki vándorol”

M. Tóth Antal

KÖNYVBEMUTATÓ

Berlioz Rákóczi induló

Az Erkel Ferenc bicentenáriumi év bevezetőjeként impozáns kiadvány jelent meg. Címlapján olvasható:

BERLIOZ RÁKÓCZI INDULÓ

Az autográf fogalmazvány facsimile kiadása
Keletkezéstörténeti tanulmánnyal közreadja

BÓNIS FERENC

A Balassi Kiadó gondozásában megjelent igényes, szép kivitelű könyv bemutatójára 2009. december 3-án került sor.

A kötet első részét Hector Berlioz indulójának 16 oldalas autográfja foglalja el. A Pesti Nemzeti Színházban 1846. februárjában 2 hangversenyt adott a zeneszerző. Erre az alkalomra komponálta a Rákóczi-indulót. Hogy milyen előzmények, körülmények és siker övezte e művet arról igen érdekes korrajz-beszámoló olvasható a könyvben. A partitúra sorsáról elsőként Berlioz szavait idézzük: „*elutazásomkor át kellett adnom Pest városának a kéziratomat, mert meg akarták tartani.*” Hogy mindez miként történt és milyen bizonyítékok vannak erre azt az egykori híradások alapján

a kötet szerzője *Bónis Ferenc* részletesen feltárja az olvasó előtt. Mindennek eredményeként a kézirat Erkel Ferenchez került, aki élete végéig nagy becsben tartotta, majd a Himnusz és más fontos művek eredetijével együtt került a Nemzeti Múzeum, illetve az Országos Széchenyi Könyvtár zenei kéziratái közé.

Elkerülhetetlen a kérdés hol az eredete ennek a nagyhatású műnek? Hiszen századokon keresztül mint bűvópatak élt a dallam és a szöveg a magyarság körében.

A szerző gondos, mindenre kiterjedő figyelemmel arra vállalkozik, hogy levezesse a Rákóczi-nóta dallamcsaládjának történetét a XVII. századtól a XX. századig. Említésre méltó Bartók Béla előadásából vett egyik idézete a Rákóczi-nóta gyökereiről: „...ha a Rákóczi nótát analizáljuk találunk benne olyan elemeket, melyek az arab-perzsa 'hosszú ének'-ből származnak, továbbá kelet-európai–magyar elemeket, és ornamentális motívumokat Közép-Európa műzenéjéből. Micsoda gyűjteménye ez a legheterogénebb elemeknek! Mégis az a mód, ahogy ezek átalakultak, összeolvadtak és egyesültek, végül olyan zenei remekművet eredményezett, melynek szelleme és jellege kétségbevonhatatlanul magyar.”

Magyar földön már a nagy fejedelem életében feltűnik az a dallamcsalád melyhez a kuruc szabadságharc leveretése után az elveszett magyar szabadságot gyászoló, sokváltozatos énekköltemény társul. Ez a Rákóczi-nóta. Továbbélése során nagyon sok szövegi és zenei változatban terjedt el, miközben eltávolodott forrásától, egyesült más dallamtípusokkal, más szövegekkel, és hatással volt más nemzetek zeneművészetére is. E könyvben *Táblázatokba* foglalva kerülnek bemutatásra a dallamtöredékek. Az 1680-as év táján összeírt Vietorisz kódexből származik az első dallam, azt követi a többi töredék ilyenformán levezetve a Rákóczi-nóta dallamcsaládjának történetét, részletesen bemutatva a különféle dallamok, dallam-elemek karakterjezeit, a karakterek változásait.

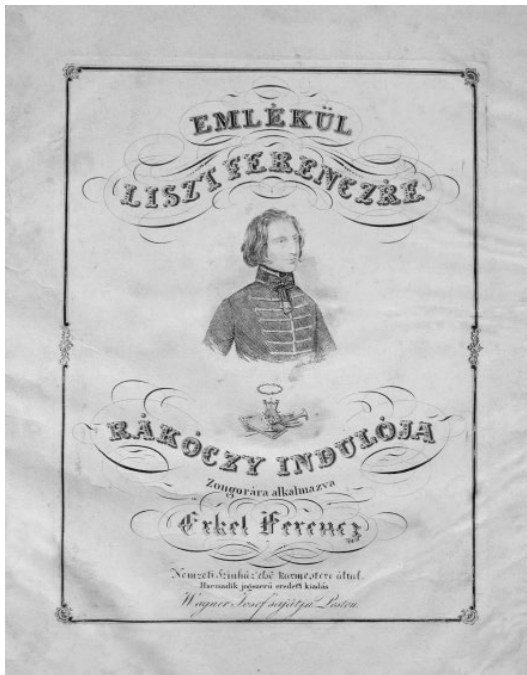
Magát a költeményt – mely énekelt vers volt, akár lejegyezték dallamát, akár nem – 1750 táján kezdték írásba foglalni; nyomtatásban száz évvel később látott napvilágot. *Arany János*nak köszönhető – közvetve – a Rákóczi-nóta szövegének rendkívüli népszerűsége a XIX. század utolsó évtizedeiben. Még nagyszalontai gyermekkorából ismerte és 1874-ben kézíratos kottás népdalgűjteményében „Rákóczy-töredék” címen leírta 3 versszakát, három dallamát, kiegészítve negyedikként a Trio melódiájával. Mikor rábukkant a *Rákóczi kesergője* c. dalra, följegyezte és átadta Thaly Kálmánnak, aki ezt megjelentette 1872-ben. E vers került itt közlésre: „Hallgassátok meg magyarim...”

A könyvben 25 táblázat és sok kottapélda mutat rá összehasonlító elemzéssel felidézve a dallam évtizedek során fejlődő, alakuló hatását, ugyanakkor bemutatva zeneszerzők műveiben, századunkig fellelhető kölcsönhatást. A Rákóczi-nóta valóságos vándordallam-családként jelent meg a XVIII. század klasszikus bécsi zenéjében.

A hangszeres Rákóczi-nótával alighanem cigány zenészek előadásaiban találkozhattak a klasszicizmus mesterei. Michael Haydn és Dittersdorf a nagyváradi években, Joseph Haydn Eszterháznál és Kismartonban, Schubert Zselizben. Mozart valószínűleg többfelé. A Rákóczi induló első komponistája *Nikolaus Scholl* volt, a Császári és Királyi 32. számú, herceg Esterházy gyalogezred karmestere. A kiadvány az 1819-20-as évekre tehető. De hogy miként jutott Scholl a dallam birtokába azt az eredeti idézetek alapján összeállítva igen érdekes olvasmányként tárja fel a szerző.

Erkel Ferenc és Liszt Ferenc is meghatározó szerepet játszott abban, hogy Berlioz érdeklődési körébe került a Rákóczi-induló. Ennek egyik példája, hogy 1840-ben megjelent „Rákóczy indulója. Emlékül Liszt Ferencre.” címen Erkel zongoraműve, Wagner József kiadásában. (E kiadót vette át a Rózsavölgyi cég, ahol a művet 1860-ban ismét kiadták.)

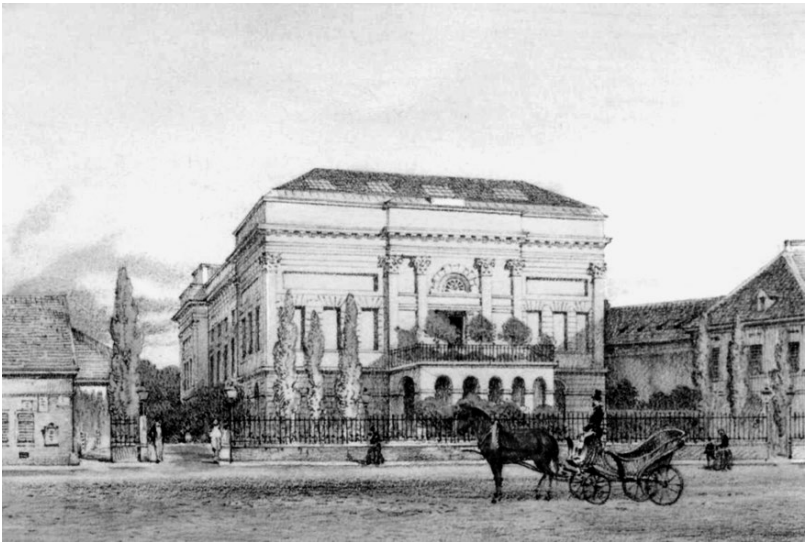

A mű további életéről, az 1846-os bemutatást követően, az előadások eseményeiről, részletes, zenetudósi precizitással hitelesen alátámasztott adatokat ismertet *Bónis Ferenc*, idézve egykori híradásokat, felidézve költők, muzsikuskok, zenetörténészek kutatásait, feljegyzéseit, kiegészítéseit. E mű keletkezési históriájával, az elő- és utótörténetét feltáró esszével bemutatja a magyar zene és történelem iránt érdeklődőknek múltunk egyik jeles időszakát.

A könyvbemutatón közreműködött *Kassai István* zongoraművész, aki játékával alátámasztotta több zenei példa meggyőző bemutatását.

Befejezésül idézzük *Hector Berlioz* búcsúszavait, a Nemzeti Színházban bemutatott Rákóczi-induló fantasztikus sikerét követően. – „*Másnap búcsút kellett vennem magyar gazdáimtól...telve rokonszenvvel e forróvérű, lovagias, fennköltlelkű nemzet iránt.*”

Márkusné Natter-Nád Klára

A Pesti Nemzeti Színház az 1840-es évek táján

A MKT közgyűlése elé

Ezúton tudatjuk tisztelt Tagtársainkkal, hogy a közhasznúságra vonatkozó rendelkezések és társaságunk Alapszabálya értelmében

**2010. május 14-én, pénteken du., fél 3 órai
kezdettel a Rátkai Klubban**

Budapest, VI. Városligeti fasor 38.,

*Zeneművészek és Táncművészek
Szakszervezete székháza*

**tartjuk szakmai programmal egybekötött
éves rendes közgyűlésünket**

Kérjük a Tagtársakat, hogy *már most jegyezzék be naptárukba a fenti dátumot*, tegyék szabaddá magukat, hogy minél nagyobb létszámban legyünk jelen ezen a fontos alkalmon!

A részletes programról a későbbiekben, az alapszabályban meghatározott időben külön értesítést küldünk.

Budapest, 2010. március 16.

A Magyar Kodály Társaság elnöksége

Az Editio Musica Budapest

weboldalán...

...megtekinthetik legújabb kóruskottáinkat,
megrendelhetik a műveket,
és több kiadványunk
hangfelvételét is meghallgathatják.

www.kotta.info

Universal Music Publishing

Editio Musica Budapest Zeneműkiadó Kft.

H-1370 Budapest, P.O.B. 322 • Tel.: (361) 236-1100 • Telefax: (361) 236-1101

E-mail: emb@emb.hu • Internet: <http://www.emb.hu>